

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Liber IX. Non falsum Testimonium dices.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

peccanti unde impotentes bene possunt absolvi, eiam si in exteriori foro habeantur excommunicati, si in conscientia excommunicationem non incurrerunt, quia iam erant impotentes, quando lata fuit excommunicatio. Verum, ut dicitur in materia de Excommunicatione, hi monendi sunt, ut in foro externo se gerant prout excommunicatis. Dicitur ibid.

13. Quod si erant potentes, quando excommunicatio lata fuit, eamque te vera incurrerunt, non possunt absolvi à peccatis extra articulum mortis, nisi absolvantur ab Excommunicatione per eum, qui per Bullam verò Cruciatam possunt absolvi, si prout cautionem, de quo latè alibi.

Hæc ex Dicitillo. Nos verò quando quidem implicitis questionum dumentis (utinam inoffensivè) iam tandem emersimus, finem imponamus, ex libro, æque bonâ lectionum veniâ tantisper camus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

Laus Deo, Beatissima Virgini, ac Beato Aloysio.

LIBER NONVS.
IN DECALOGVM.

Non falsum testimonium dices.

IN ALIIS testimonium affers contra proximum. Primò, intra te ipsum, si temerè illo iudices. Secundò, coram Iudice, si falsò eundem proximum denunties, accules infames, &c. Tertiò, coram non Iudice, si de eodem perperam obloquaris, de quibus omnibus hic erit breviter disputandi locus.

CAPVT PRIMVM.

De Falso, seu temerario Iudicio.

Discrimen inter Dubitationem, Suspicionem, Opinionem, & Iudicium.

IN quatuor voces, Dubitatio, Suspicio, Opinio, & Iudicium, in hac re nostra, sic differunt: Si intellectui proponatur aliquod obiectum, circa quod debeat iudicare aliquid, de quo sufficientia indicia minus apparent, unde is hæreat, nesciatque, an affirmare potius debeat, an negare; dicitur esse dubius. Et, si quidem intellectus tunc veluti suspensus, & perplexus nullum actum eliciat, dicitur dubitare negativè. Si verò eliciat actum, quo se dicit dubitare, dubitabit adhuc negativè; sed quia additò iam est eiusmodi actus quasi reflexus, dicitur ab aliquibus dubitare positivè.

2. Quod si Intellectus, ex insufficientibus indiciis, incipiat adherere uni parti, licet imperfectè, & cum magna formidine oppositi, dicitur eiusmodi actus suspicio propriè dicta. Si verò ex iisdem insufficientibus indiciis adherent uni parti determinatè, licet cum aliqua formidine oppositi, dicitur opinio. Unde advertis, suspensionem propriè dictam esse veluti inchoatam, & imperfectam opinionem, ab eaque distingui secundum magis, & minus.

3. Si denique firmiter intellectus uni parti adhæreat ita, ut saltem moraliter de re non dubitet, dicitur iudicium certum elicere. Dixi (saltem moraliter) id enim satis, superque est ad iudicium certum prædicere: nam ad iudicium certum speculativè, debet addi evidentia, per quam iudicet intellectus, aliter rem se habere metaphysicè non posse.

Conditiones requisita, ut Iudicium sit mortale.

4. Iam verò certum est primò, Iudicium temerarium ex se esse peccatum mortale, quia sic gravis contra iustitiam iniuria fit proximo. Neque valet dicere: Prohibet docent nonnulli modo mox explicando, cap. 4. num. 7. non esse mortale, etiam sine causa, crimen est mortale, apud se solum rem non evulgatam, sed certò iudicare perperam de altero, Non valet quidem, is enim, non dicit nisi verum; At in casu nostro iudicat malum grave ex insufficientibus indiciis, ex vi illorum falsum est. Et sanè graviter quis proximo iniurius esset, si crimen falsum de eo, etiam uni probarer.

5. Quatuor autem conditiones requiruntur ad contrahendum hoc mortale. Prima conditio, ut Iudicium sit plene deliberatum. Hinc, si cui, dum videt hominem egredientem ex aliena domo, representetur, cum eum forem, is non verè iudicat: sed potius ei proponitur obiectum, de quo est iudicandum: proponitur autem vel ex suggestionem demonis, vel ex quadam naturalis sagacitate Naturæ. Cùm igitur tunc ne Iudicium quidem adhuc sit, sed representatio eius, quod iudicari debet, iudicium temerarium esse non potest. Rursus usu venire non raro solet, ut intellectus ex se solum voluntatis motu deliberato, iudicet aliquid finitum, tunc, cùm potius sit actus primò primus, quam voluntarius, verè Iudicium temerarium (quod, ut ut sit mortale, debet plene voluntariè procedere) nequaquam erit.

6. Secunda conditio, ut si in re gravi, quia seu levis erit iniuria. Colligitur autem hæc gravitas ex qualitate, & professione personarum, de quibus iudicium. Unde grave non erit, temerè certò iudicare

milite, quod hostem quærat ad vindictam de juvene
tum honesto, quod ex pravo fine, per aliquem lo-
tum transeat, quia ipsi de ejusmodi criminibus glorian-
tur, quare non judicantur honoris læsionem pati. Con-
fiteri, si temerè certò judices de probò Episcopo,
vel Religioso esse mendacem, &c. Propter eandem
rationem certè temerè judicare aliquem esse illegiti-
mum, ex ignobilium, vel Hæreticorum, vel Hebræ-
orum familia, videtur afferre injuriam gravem pro-
prio. Ita Dicastill. lib. 2. de justit. tractat. 2. d. 12. part. 3.
§. 4. num. 41. quia inter homines probos, hæc multum
estimantur, ne à publicis honoribus, & Officiis arcean-
tur. Verum, vide quæ dicam infr. cap. 3. §. 2. num. 4. ex
Dicastill.

7. Tertia conditio, ut iudicium sit certum mortaliter,
scilicet, ut modò dixi, non esset iudicium, sed suspicio,
de qua mor.

8. Quarta conditio, ut sit ex levibus conjecturis, ex
sufficientibus indicibus: nam si ex sufficientibus, non erit
temerarium, sed prudenter elicium iudicium.

9. Sed ecce non exiguum difficultatem: Quomodo
certum dignoscam, indicia esse, vel non esse sufficientia?
Dico, id tandem prudenti arbitrio esse diiudicandum.
Regulam tamen hanc dari posse: Quoties indicia non
sunt proportionata ad tale iudicium, id est, quoties indi-
cia ex se, aut ex communi hominum usu sunt indifferen-
tia, aut cum conjuncta cum tali effectu, dicuntur impro-
portionata, atque adeo insufficientia.

Si verò solent esse ut plurimum conjuncta, propor-
tionata erunt, & sufficientia. De nocta, quis verbi gra-
tia, intrat alienæ domus, scalarum adminiculo, ex-
citatus aperire tentat: hoc indicium est sufficientis ad iu-
dicandum illum esse furem. De die quis bonæ famæ
virum per viam, ubi Mulier inhonesta degit, hoc in-
dicium sufficiens nequaquam est, ut credas illum esse
adulterum. Fateor non esse unum indicium tantum-
modo expendendum, sed complexionem omnium;
contingat enim sæpè, ut unum alterum adjuvet, vel
minuat, vel omnino tollat. Fac enim, te videre, ali-
quem de die, coram vicinia, fenestram per scalas
aperire velle: potius, si prudens es, putabis ipsum
clavem propriæ domus amisisse, quam moliri fortum.
Legit Dicastill. lib. 2. de justit. tom. 2. disp. 12. part. 1.
dicitur qui per aliqua indicia, quoad hanc præsum, rectè
dilatatur.

De Ignoto quidpiam judicare, mortale non est.

10. Certum sit secundò, temerè judicare in re gravi
de aliquo ubi prorsus ignoto, nò esse mortale: quia mo-
raliter petinde est, ac si de nullo judicares. Videat quis,
hominem de nocta caput habens pallio coopertum,
vel transcat per loca sibi ignota, incipiatque in homines
sua nullo modo cognitos: hic si temerè judicet de illo,
de his, non peccat mortaliter, quia nemini facit in-
juriam. Quod si fortè deinde veniat in eorum notitiam,
et genere prudenter debebit, nec nisi juxta conjecturas
judicare.

Solum suspicari de re gravi, nunquam est mortale.

11. Remanet ergo incertum, An suspicio delibe-
rata in re gravi, & sine sufficientibus indicibus, atque
adò temeraria, sit culpa mortalis. Sub nomine au-
tem suspensionis includimus sive dubium, sive suspi-
cionem inopie dicitur, sive opinionem. Salas,
Ramus, Arag. apud mox citandos, dicunt esse morta-
lem: non esse contendunt Caiet. Petr. Navarr. alique.
apud Dicastill. loc. cit. dub. 4. num. 46. quibus adde Less.
lib. 2. cap. 19. dub. 3. Molin. tract. 14. de just. d. 16. concl. 3.
Azo. part. 3. lib. 13. cap. 11. dub. 3. Porro, præ vides mi-
hi hanc benigniorem placituram. Fateor te rectè præ-
vidisse. Et ratio, quæ me movet, ea est, quam affert
S. Thom. Quodlib. 12. art. 34. quia suspicio in genere

judicii est actus imperfectus, atque adeo non est plenè
temerarius, neque necessariò conjunctus cū contemptu
saltem gravi proximi: ergo sicuti cetera peccata contra
justitiam, non sunt nisi venialia ex parvitate materiæ, ita
in casu suspensionis. Antecedens patet, quia ubi non est
perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, nec est
læso gravis, quando ille, qui sic suspicatur, habet
actualiter, vel saltem virtualiter formidinem oppositi,
& quasi facile est paratus ejusmodi suspensionem depo-
nere. Id, quod togum quasi essentialiter imbibitur in
ipso actu suspensionis, & reliquis illis, de quibus est
sermo.

12. Per accidens tamen suspicio esse mortalis potest.
Primò, si procedat ex odio gravi, id est, si quis licet vi-
deat rem posse non esse, tamen ipse propter odium inimi-
ci delectetur de malo gravi ipsius: ut si quis suspicetur
esse mortuum suum inimicum, de quæ ea morte sibi com-
placeat: quod tamen peccatum non contra justitiam
credo foret, sed contra Charitatem, quia non del. etatur
nisi de malo inimici, quod est contra Charitatis virtu-
tem: nisi fortè delectetur de ipsa injuria malæ suspi-
cionis, quod certè rarissimum erit.

13. Secundo: Si suspiciens adderet interius aliquod
aliud malum, ut si quis, ex illa levi suspicione, graviter
contemneret proximum, ac si re vera illud peccatum is
commisisset.

14. Tertiò: Si sic suspiciens procederet ex illa suspi-
cione ad damnum notabile inferendum exterius proximo:
ut si Iudex ex levibus indicibus eum condemnaret,
vel Superior Religionis subditum puniret, &c.

15. Quartò: Si suspiciens quis aliis manifestet, nam
ex manifestatione rei gravis, quamvis dubiæ, regulariter
fama, inò non raro bona proximi exponuntur gravi pe-
riculo: Experienciâ enim constat, cum de aliquo homi-
nes dubitant, facile illum contemnere, eidemque detra-
here, atque officia, honoresque denegare. Quod si quis
uni, vel alteri timorata conscientia suam patefaciat
suspicionem, unde prudenter censeatur non adesse ejus-
modi, vel simile periculum: sanè excusaretur saltem à
mortali. Manifestare autem iis, quibus potest, aut ex
alio capite debet, nullum esse peccatum, dubium non
est.

16. Addunt denique plures, fore mortale peccatum
suspicionis, deliberatè suspicari de persona honesta, &
proba aliquid enorme: ut hæresim, vel incestum, vel sodo-
miam de probò Episcopo, &c. Ratio est, autem, quia huic
dignissimæ personæ per ipsam suspensionem, quamvis le-
vem, fit gravis iniuria. Verum, ab hac sententia semper
discessi, ut discessit, Laym. l. 3. s. 1. c. 2. n. 7. Si enim
est suspicio, semper erit ex genere suo levis.

17. Obiicies: Homo potius eligeret amittere decem
aureos, v. g. quam bonum suum nomen, etiam per levissi-
mam suspensionem apud unum, vel alterum: ergo si amit-
tere decem aureos, res est gravis, erit & id, de quo loqui-
mur. Confirmo primò, quia verè maius est bonum, & no-
bilius, ordinisque altioris fama, quam pecunia: ergo etiam
levissima famæ iactura gravior erit quam notabilis ia-
ctura pecuniæ. Confirmo secundò, quia si amicus sciret
meam suspensionem contra ipsū, averteretur à mea amici-
tiâ: ergo signum est huius generis suspensionem graviter
amicum lædere.

18. Respondeo: Quando suspicio est in genere suspi-
cionis, atque adeo ex se leve malum, nullumque effe-
ctum graviter malum post se trahens, neque ex odio
procedens, nullus homo prudenter eligeret, potius
amittere decem aureos, quam illam pati Ratio est, quia
suspicio illa, cum fiat ex nostra humana fragilitate ad-
versus quoscunque, vel Sanctissimos Viros juxta illud
S. Augustini, citati à Th. 2. 2. quæst. 60. art. 3. *Suspiciones
vitare non possumus*, non debet judicari prudenter læsio-
nem afferre notabilem. Ad Confirmationem: Respondeo
esse quidem famam ex se altioris ordinis, tamen in suo
ordine aliquando posse esse levem, ac propterea ejus
ablationem non esse mortalem. In his autem rebus

moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad alium: secus lædere modicissime in honore per levissimam injuriam mortale esset, quia honor ex se nobilioris ordinis, quam sint omnia bona temporalia. Ad secundum, pronuntio irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia ab levem suspicionem coamici, cum omnes parati esse, in hac valle nostræ fragilitatis debeamus, ad tolerandas huius generis suspensiones, quæ non insurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non raro ex amore procedunt; de charissimis enim amicis mala subinde suspicamur, quia mala in illis adesse nolumus.

19. Atque ex dictis denique collige, raro lethaliter peccari per temerarium iudicium. Ita Molin. *tr. 4. disp. 1. §. 4. Dica. lib. 4. tr. 2. d. 12 p. 1. dub. 3. n. 3.* loquentes de xristianioris: Quis enim nisi ex gravi illo odio, vel ex magna stultitia, certo iudicat indicis non certis; imò etiam hic stultus culpam mortalem sapientissime vitat; quia regulariter potius errat errore intellectus invincibili, putant illud indicium esse certum, atque sufficiens, quam ex prava voluntate.

CAPUT II.

De Falsitate in Iudiciis publicis.

Solent hic Authores de falsitate solum agere intercurrente in iudiciis verum etiam de cæteris culpis iudicia spectantibus, atque aded ad Iudicem, Reum, Accusatorem, Testem, Notarium. Iisdem ego vestigiis insisto, modo te lector, admoncam, eadem taxat à me breviter esse tractanda, quæ frequentiora sunt, cætera legantur à curioso apud Doctores, quos iam laudabo.

§. I. Index.

DE Iudice nonnulla delibavi in *Libris præcedentibus*. Primò, An reum secundum allegata condemnare valeat, quem privarè scientià Iudex novit innocentem? *sub. lib. 6. cap. 1. §. 4. a. n. 8.* Secundò, An sententiam ferre queat iuxta minus probabilem sententiã? *sup. lib. 1. cap. 3. §. 4. & lib. 8. tract. 3. cap. 7. §. 1. n. 13.* Tertiò, An ex levibus indicis condemnare valeat reum? paulò ante, *cap. 1. num. 14.* Quartò, An pretium accipere possit Iudex pro sententiã iusta, vel iniusta? *sup. lib. 7. cap. 5. num. 13. & 14.* Quintò, quo modo se gerere debeat in malefactoribus puniendis? *sup. lib. 6. cap. 1. §. 4. præsertim à n. 5.* Nunc tria, quæ præ cæteris scitu sunt necessaria, de eodem Iudice proponam. Primum erit de modo procedendi ejusdem; Secundum de muneribus ab ipso non accipiendis; Tertiò, de muneribus ipsi non dandis.

Modus procedendi.

2. Quidnam requiritur, ut Iudex juridicè procedat? Respondeo, duplici modo eos posse procedere. Vel per viam Inquisitionis. Vel ad instantiam partis per viam accusationis. Lege Sanch. Lessi. de Lug. *max. citandos*, & *Dica. lib. 2. de iust. tract. 1. d. 5. dub. 3.*

3. Si procedat hoc secundo modo, requiritur semiplena probatio; ut Iudex possit reum interrogare, & torturæ subijcere. Secus tenetur de damno, & confessio à reo facta non esset valida. Semiplena autem probatio est, cum adest unus Testis omni exceptione maior, deponens se vidisse: Vel si adsunt vehementia quædam iudicia, &c.

4. Si procedat primo modo Inquisitio, vel est generalis, vel specialis, vel mixta. Generalis est, quando inquiritur in genere, an subditi servent leges, &c. Specialis, quando inquiritur in particulari, An Paulus verbi gratiã, homicidium commiserit. Mixta, quando inquiritur de persona determinata verbi gratiã, de Paulo, non tamen de determinato delicto, vel con-

tra quando de delicto determinato, v.g. homicidio, vel patratò, sed non de persona determinata.

Dico igitur primò, ad generalem inquisitionem Iudice instituendam non requiri, ut præcedat mixta, sed tunc interrogari non debent patresfamilias, occultæ criminis perpetrarunt, etiam si sub Juramento, vel excommunicatione illis præcipiatur, ut quod sciant, proferant, possunt enim ac debent per acquiescentiam dicere se scire.

Dico secundò, ad specialem requiri, ut præcedat infamia Authoris, vel ut rumor de eo spatius in maiorem partem viciniarum, vel aliud æquivalentium tem est ad inquirendum, nam deinde ad interrogandum, vel subiciendum torturæ requiritur semiplena probatio, ut dictum est.

Dico tertio, quoad mixtam legendum esse Lessi. *cap. 29. num. 109.* sicut etiam esse legendos Sanch. *confe. 2. de Lugo t. 2. de iust. d. 37. à sect. 6.* aliòquin citatos, quoad alia huc pertinentia: nobis enim hæc pinguè calamo innuisse, ad dandam Tyscoburgæ gnitionem terminavit.

Munera à Iudice non acceptanda.

5. Non est Termo de iusto stipendio ipsi conferendo, sive ex lege, sive ex consuetudine, sive ubi illud adsunt, ex pacto; Neque de pretio, quod sit fortè pro eo, ad quod ex iustitia non tenebatur: Vel si nec ad longum tempus vigilaverit, quò causam capere. Si longum iter susceperit, &c. Nec de muneribus datis ab aliis à litigantibus, vel datis à consanguineis, amicumque ex aliis titulis: hæc enim sive stipendia, dona ex nullo capite iniusta supponuntur. Lege *Dist. lib. 2. de iust. tract. 2. disp. 6. dub. 4. num. 64.* Nec illa questione; An pro liberandis reis liceat Iudici pecuniam accipere, ea enim huc non pertinet, & de illa poterit legi Diana, *part. 7. nat. 6. res. 1. de illa alia*, an Index possit pecuniam accipere eligenda sententiã probabili, de hac enim breviter sufficiens dixi *lib. 8. tract. 3. c. 7. §. 3. n. 13.*

Sermo igitur est de iis muneribus, quæ ad movendum Iudicem solent à partibus dari. Et quidem Pro Navarr. *lib. 3. cap. 3. num. 22.* atque aliqui ex Sociis apud Dica. *max. citandum* putant, posse Iudicem accipere munera à partibus, ut ab amicis, vel pedibus dignis donata, sed non ad movendum animum, sed tamen non placet Dica. *lib. 2. de iust. tract. 2. d. 6. dub. 1. num. 80.* quia sic sternitur, inquit, via ad omnia munera accipienda. Nam propterea nos absolute hic exprimus, an ejusmodi munera sint illicita, & relicita. Esse communiter à Rep. prosiganda certum est, quod ex Eccl. *20. Xenia*, & *dona excæcant oculos hominum*, nihilominus ad trutinam Theologicam, si id expetimus, ita distinguendum est.

6. Præscindendo à Juramento, quod alicubi emittitur de non admittendis muneribus, quòd omnino observandum, & præscindendo à legibus positivis, & quibus postea; Vel munera ita accipiuntur à Iudice, ut ab illis nec moveatur ab injustitiam, nec periculum grave, & proximum sit, ut ad eandem afficiatur, & iure naturæ, nec illicita, nec restitutioni sunt obnoxia huius generis regulariter sunt munuscula ex officio, vel ex rebus parvi momenti. Ratio est, quia tunc non adest caput, nec ullius culpæ, nec ullius periculi ad illam, & tunc Dico primò, illicite accipiuntur munera, si ad movendum animum, vel ut proximum periculum ad illam, & tunc Dico secundò, esse obligationem restitutionis aut causam expeditam. Dico tertio, non esse restitutionis obligationem finitè causâ. Lege Molin. *tr. 1. disp. 8. Lessi. lib. 2. cap. 1. 4. dub. 9. Valq. tom. 2. in part. 2. d. 1. 64. lib. 18. de donat. q. ult. de Lugo max. citandus* *lib. 1. n. 14.* ubi solvuntur aliqui textus in contrarium. Ratio primò dicti est quia, qui amat periculum tam proximum, peribit.

in illo. Ratio secundi dicti est, quia, ut alibi uni-
versaliter diximus, Index obligatur ad removendum il-
lud periculum suae Subversionis, et nunc munera retin-
ere, ut supponimus, ergo. Neque Iudicem
modo excuso ab hac citata restitutione ex eo ca-
sa, quod excusat in aliquo casu de Lugo, tom. 2. de
iust. 437. §. 1. n. 150. Non, inquam, excuso, tum quia
et remissione potius honorem ex effectu ad iusti-
tiam, quam dedecus ex inurbanitate, sibi apud omnes
concedatur: tum maxime quia, si supponis cum per il-
lus retentionem muneris esse in periculo proximo
peccandi, qua ratione sola mera urbanitas, nisi accedat
aliqua nobilis necessitas, eundem excusare ob peri-
culum carento possit? Commodius igitur huic Iudici
modum erit per Penitentiam, Confessionem, & alia
opera devotionis se constanter munire, ne iniustitiam
faciat, nam si probabiliter praevidet constantem se
futurum in bono proposito, iam non erit in proximo
periculo peccandi, quod si id probabiliter habere non
possit, restitutionem omnino expediat necesse est. Lege
Meb. Conf. lib. 3. c. Caram. in Reg. S. Benedict.
1096. Ratio terti dicti est, quia si litigans verè deest
quasi illa munera, translatit dominium in Iudicem, &
hinc causa iam non est amplius locus illius periculi.
7. Venio ad leges humanas Iuris Communis. Et pro
Iudice seculari duo dico. Primum, probabile mihi esse, ex
Decretalibus, cit. num. 82. si à Iudice munera, etiam con-
tracta leges has acceptata fuerint, non esse obligationem
restitutionis ante sententiam. Ratio est, quia in his legi-
bus non adfuit verba clarè impediencia translationem
dominii in Iudicem: & ex alia parte restitutio ab iisdem
legibus videtur imposita, in poenam, atque adeò non
ergo ante sententiam. Post sententiam obligatio urge-
bit, quia iuxta sententiam semper est standum, ut omnes
docent. Lege de Lugo r. 2. de iust. d. 37. §. 1. n. 183.
ubi, quid, quando, vel est iniusta sententia, vel praesumptio
falsa innixa.
Dico venio ad leges Iuris Communis nam proprias
quique suas consideret, ut Hispanas, consideravit plu-
rimo Sanch. in Conf. lib. 3. c. 1. d. 1.
Et quoad Ius Hispanicum, ut etiam, quoad multa,
quae in toto hoc §. sunt à nobis disputata, vide Th.
Hartad. part. 2. mor. tract. 8. cap. 2. d. n. 164. nec omitatur
Callio Pal. de iust. com. d. 2. §. 2. n. 2. qui con-
firmat, quod ego modò dixi, nullam scilicet esse legem,
quae iuxta translationem domini munerum Iudici do-
minum additque, irrationem actus, & translatio-
nem domini, nunquam esse inducendam, nisi legibus
fuerit manifestè expressa.
Dico secundò, (praescindendo ab eo, quod modò
dictum est esse de iure naturae) Iudices saeculares non
peccare salem mortaliter ex solo capite, quodd ad-
versus has leges saeculares operentur. Ratio est quia pro-
babiliter censent. Nav. Covar. Valent. alique apud
Callio d. 1. de lege, part. 15. num. 6. saeculares leges sal-
tem de facto ad mortale nequaquam obstringere, nisi
id expresse declarent.
8. Iam verò superest dicere de Ecclesiasticis Iudici-
bus siue Ordinariis, siue Delegatis: de quibus item
affero duo.
Affero primò, praescindendo similiter à iure positi-
vo, etiam si illicite Index Ecclesiasticus agat acceptan-
do munera, non obligati ante sententiam ad restitutio-
nem. Ratio est eadem, quae modò n. 7. dicta est de Iudice
saeculari. Excipe, nisi sint accepta pro ferenda senten-
tia iusta, de qua re diximus sup. lib. 7. cap. 5. §. 3. n. praesum-
ptum. 1. Excipe item nisi accepta fuerint ratione visitatio-
nis: sed id est de iure positivo, ut paulò post n. 10. dicam.
Excipe demum, nisi intercurrat simonia, ut ex se patet.
9. Affero secundò, quoad culpam, considerando so-
lum ius positivum, (nam quid prohibeatur de iure na-
turae, dictum est superius univ. sim. n. 6.) me non inve-

nire verba in sacris Canonibus clarè denotantia obli-
gationem sub mortali, quamvis enim id graviter prohi-
beatur, tamen rigidior vox, quam invenio, est, *Manda-
mus*, quae obligationem ad mortalem culpam ex aliquo-
rum sententia non ostendit. Ita Azor. p. 1. l. 5. c. 6. q. 1. Sa-
v. Lex, n. 6. & universim Calet. in summa, v. Clericorū pec-
cata, versus finem. Quod si iubeatur *exsternum*, §. si quid
autem, de Rescriptis in 6. Acceptum restitui, id intelliget
quis post sententiam, sicuti modò dictum est de Iudice
saeculari. Proferantur Canonēs. Non quòd pro certò asse-
ram non adesse prohibitionem sub mortali, lego enim
Doctores rigidi simè invehere contra eiusmodi munera:
sed ut rem considerandam sapientioribus offeram.
10. Sane inquit Pontifex, cum ab omni, de vita, & ho-
nori Clerici. ad audientiam Apostolatus nostri pervenit quòd
cum ex Delegatione nostrae causae suscipis pertractandas,
more saeculari super decima litis, vel parte alia pro diver-
sa terrarum consuetudine, prater expensas vultualem, cum
litigantibus, receptis pignoriis, pro Salaris convenitis. Nos
attendentes, quòd ad hoc vobis, & aliis Clericis sint Ecce-
lasticis redditus depurati, ut ex ipsis honestè vivere debea-
tis: & infra: Ideoque mandamus, quatenus ab huiusmodi
exactionibus de cetero abstinentes, vigorem iudicium
gratis studeatis litigantibus impertiri.
Et cap. statutum, §. in super, de rescript. in 6. Insuper, et
gratis, & cum omni puritate iudicium coram ipso procedat,
nullum munus vel quiddam aliud (nisi forsitan esculentum,
vel poculentum mera liberalitate oblatis, quod paucis con-
sumi possit diebus, &c.) recipere à partibus, qualitercunque
perquiram.
Et in Decreto, c. non licet 11. quæst. 3. Non licet Iudici
vendere iustum iudicium: & si licet Advocato vendere ius-
tum patrocinium, & Iuriconsulto rectum consilium.
Ibidem, c. non sane §. 1. tamen 14. q. 5. Ille tamen solet
tanquam male sibi allatam pecuniam reperere, qui iustum
iudicium emit, quoniam venale esse non debuit.
11. Hactenus sacri Canonēs; neque hac de re alios
invenio: invenio quidem alios multò severiores, hō-
que à Sacro Concilio Trident. sess. 24. cap. de reformat.
renovatos. Sed loquuntur de Visitatoribus, qui sanè, si
munera accipiant à visitatis, peccant mortaliter, & ad
restitutionem tenentur, immò, dum de casu Visitatoris
tam rigide Canonēs loquuntur, non verò sic de aliis casibus,
cos in solo rigore iuris naturalis relinquere videntur.
Tantum rigorem in Visitatoribus si libet cognosce-
re, ecce textus, cap. Romana, §. procuraciones, de censibus,
& exalt. in 6. & confirmatur cap. exegit, eodem: Caveat,
inquit, ne ipse (Visitator) vel quisquam suorum, aliquod
munus quodcumque sit, & qualitercunque offeratur, praesumat
recipere: ut non quia sua sint videatur querere, sed
quia Iesu Christi. Quod si fecerit contra praesumptum, reci-
piens maledictionem incurrat, à qua nunquam (nisi duplum
restituatur) liberetur. Volumus enim in his fraudem quamli-
bet penitus evitari. Haec ibi. Adverte tamen legitimas pro-
curaciones pro moderato victu esse concessas, &c. Lege
Trid. loc. cit. Adverte item Inquisitoribus prohibitum
esse dona percipere etiam ab Officialibus, sub poena ex-
communicationis latae sententiae. Lege Sanch. lib. 1. con-
sil. cap. unico, d. 2. num. 6.
12. Puto autem, in illo verbo (praesumat) temperari
id, quod rigide notat. Gloss. in d. cap. Romana, §. pro-
curaciones de censibus, & exalt. v. Aliquod munus, dum
innuit, Visitatorem, ne esculenta quidem, & modicae
considerationis munera posse recipere, quamvis, per
cap. Statutum citatum, possit eadem recipere Index Ec-
clesiasticus extra Visitaciones. Puto, inquam temperari.
Cum enim illud (praesumat) temeritatem ostendat, cre-
dere merito possumus tantum rigorem ad modica es-
culenta, vel ad exigua similia nequaquam extendi. Et
Tridentinum loco citato, hunc Canonem confirmans,
licet non utatur eodem verbo (praesumat) dum tamen
aliud non explicuit, videtur solum idem, quod Canon,
voluisse.

Munera

13. Quando Index licite potest accipere munera iuxta dicta, licite & alij donant. Sed quid, quando licite Index petit, vel accipit? Respondeo, Si ea quis dat, ad redimendam suam vexationem injustam; non peccat. Ita Mol. rom. 1. tract. 88. Sanchez lib. 3. Consil. cap. unico, dub. 3. communiter. Rebell. alique apud Dicastill. loco citato, n. 86. Ne sit tamen litigans facilis ad credendum vexationem injustam intercedere, quia omnes ferè litigantes putant, se injustè vexari, cum tamen non ita sit, intercedit tamen, quando imminet periculum claræ injustitiæ, vel injustæ inæqualitatis, in expediendis negotiis, iis prius expeditis, ob quæ munera Index accipit.

14. Hac occasione nota, Iudicum famulos, qui aliquibus propter munera accepta aditum præbent ad Iudicem, aliis iniuste exclusis, omnino peccare; sed tamen iisdem propter eandem rationem, dare licebit munera ad redimendam vexationem. Dixi (iniuste) nam si, sine alterius præiudicio, extraordinarium favorem famulus, procurat litiganti, licite, quamvis indecorè, propter hanc causam, aliquid accipiet.

15. Nota ea, quæ Index, aliive recipiunt ad redimendam vexationem, debere (propter peccatum) omnino restitui, quia, in iuris absolute Dominis, accipiuntur.

Denique Iudicis avaritiæ quando ad sollicitandam causam munera offerre liceat, diximus lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 23.

§. II. Reus an licite aperiat occulta, vel falsa crimina Testium.

1. Qværes primò, potestne reus ad onerandam falsorum Testium auctoritatem, eorum occulta crimina revelare? Respondeo, si alia via non datur, quæ commodè testimonium infemet, sanè potest, sive sponte, sive compulsi à Iudice, testes illi testati fuerint. Ita Less. lib. 2. cap. 31. num. 1. Quilibet enim ius se tuendi habet, cum iusto moderamine, præsertim eodem genere armorum, quo oppugnantur. Quod si alia via datur, ut item si per manifestationem unius peccati minoris sibi consulere satis posset, manifestaret autem maius, cum peccaturum etiam contra Iustitiam putò; sicuti eodem modo peccare suppositum illum sup. lib. 6. cap. 4. §. 3. n. 16. qui se corporaliter defendendo, excedit limites necessariæ defensionis.

2. Hinc sequitur primò, eum, qui accusatur de crimine, quod iudicè ab accusatore probari nequit, non solum posse negare crimen, sed etiam dicere accusatorem calumniarè, & mentiri. Ita Petr. Navarr. lib. 2. cap. 4. num. 348. lege etiam S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 1. qui enim accusat de crimine, quod probati non potest, calumniator est, & mentiri præsumitur.

3. Sequitur secundò: Idem esse extra Iudicium, quare si quid aperuisti amico tuo ea lege, ut nihil diceret, ipse autem manifestavit alteri cum gravi offensione tua, vel alterius; potes tu negare te id aperuisse. Quilibet enim habet ius tegendi, quantum potest, sua dicta, & facta, unde nascatur offensio. Quod si amicus patefecit in casu, quo licite poterat; tu illum sine iniuria non posses ut mendacem pronuntiare.

4. Hæc passim in ore sunt omnium; illud singulare est, & difficile: An si alio modo te ab injusto teste tueri nequeas, licite falsa crimina illi possis obicere, quanta sufficiunt ad tuam iustam defensionem? Duo assero, unum mihi satis probabile, alterum satis incertum.

5. Probabile mihi est te, si id facias, non peccare contra Iustitiam, unde nec obligari ad restitutionem. Ita Bannez, Ledesma, Ioan. de la Crux, allati à de Lugo, tom. 2. de iust. disp. 40. sect. 1. num. 26. Dicastill. late contra quendam innominatum lib. 1. de iust. tract. 2. disp. 11 part. 4. dub. 2. dum. 404. apud Dianam. part. 9. orat. 8. ref. 43. Ratio est, quia, sicuti si ad defendendam tuam vitam contra invadentem, mendacii, & stratage-

nate curares, ut ille in foveam, v.g. caderet, mendacem esses, sed non injustus; cum quoque Iustitiam minus te defendendi omnibus viis: ita in casu nostro aggrederentem, aufert à quacunque tua actione defensionem necessariam, omnem rationem iustitiæ culpa? Et quidem de Lugo ib. sect. 2. n. 25 sic habet: tum est non licere, quin ad minus erit mendacium, quod quem licet. Et post quatuor interiectas lineas. Hic est, crimen testis, erit probandum per testes alios, & debeant iurare, committent peccatum mortale, & sequens eos ad hoc hortari, erit mortale. Hæc ille, qui citat Ioan. de la Crux, Bannez, Orell. Led. apud Dianam, & aitque, eos docere, non esse mortale ex parte perjurii non verò non esse mortale saltem ex parte perjurii.

7. Video doctrinam hanc: Sed quoniam tota refunditur in mendacium, & perjurium, sequitur: Si solum esset mendacium sine iuramento, non esset mortale, quia, quamvis hoc mendacium sit ad id de malo gravi contra proximum, tamen cum iudex hoc damnum inferatur, non esset mihi imputandum ad grave; Atque hanc sequelam expresse concedunt, & Bannez, apud Dian. p. 9. tr. 8. ref. 43.

Secundò, etiam accedente iuramento, possit ad id æquivalere ocatum à me, tum ab iis, quibus est contra innocentiam, & sic vitari perjurium, seu mendacium solo posito, negant communiter Doctores, ipse de Lugo hanc sentiam. Si igitur hoc tollatur, non sua doctrina contrarij. Iuramento autem æquivalere in Iudicio, si id illegitimum sit, me licite posse testari cet Castro Palau cum aliis t. 3. d. 1. de iuram. p. 7. n. 1. ergo etiam in Iudicio, ubi injustus est testis. Vult igitur alicui posse vitari mortale ab eo, qui in prædicto casu, falsos, vel illegitimos testis falsa crimina pinge.

Adhuc tamen incertum id esse pronuntio: Vi enim? si sodomitam oporteret probari esse illum, si excommunicatum, si hæreticum? Sibi testis falsus imputet, respondet aliquis. Audio: sed adhuc incertum. Quia enim, si sit necesse publicas scripturas emendare, possit Notarius publicus ad hoc induci, si Notarius constaret mea innocentia? Quidni? Respondet de Lugo, non est infidelem esse Reip. sed maxime fidelem, & eiusdem Reip. innocentes sic defenduntur. Verum, si aperiat huiusmodi ostium, quo modo stabant publica Iudicia? Inventiantur, Respondetis, testes veri, & sancta requirunt Tribunalia. Dum enim falsi testes quocunque arte repellantur, publica Iudicia firmantur potius, non infirmantur. Sed ego iterum audio, quod non adhuc durum audio, libenter modum hunc in alio tempore evolendum refero.

An reo liceat crimen sibi imponere ad evitanda tormenta, dicam inferius, cap. 3. §. 6.

Reus an debeat stare sententia?

8. Qværes secundò, Tenetne reus condemnatus stare sententiæ Iudicis? Respondeo, si est iusta, tenet, quia sententia est veluti quædam lex privato imperio, unde condemnatus ad solvenda centum, v.g. debet solvere etiam in conscientia. Si est iniusta, non tenet, quia non expedit bono publico, ut qui per calumniam, vel falsos testes convictus est obligetur in conscientia, &c. Sed de hac re vide distinctè apud de Lugo, 2. 2. de iust. d. 37. sect. 15. n. 185. & de iniusta sententia in materia Beneficiorum vide. Dicastill. 2. de iust. tract. 1. disp. 11. dub. 2. Nos unum notatu dignum diximus lib. 4. §. 2. n. 1.

An Reus etiam Religiosus fugere queat à Carcere?

9. Qværes tertio: Reus licetne fugit à Carcere? cum eodem lib. dub. 4. non solum ante, sed etiam post iustam sententiam licet fugit, si sit periculum demeritis ad penam mortis, vel mutilationis, vel gravius mali, quia non potest poni præceptum, ut sit

quisque habet se defendendi à duris tormentis, &c. Vnde colligit, falsum esse, servum illum peccare adiuvando, non enim peccat, ut patet ex dictis, & consequenter quoad hoc eadem erit ratio de securi illa, & de servo.

Quartò: Si Reus ex se potest effringere carcerem ob sui conservationem, id certe est propter amorem, quem quisque debet sibi ipsi: ergo poterunt eius Pater, & Mater, qui una persona censentur cum filio, quisque sapè magis amant filios, quam seipsos. Et certe quis servus negabit Matri posse adjuvare filium (quem mortuum timet) ad carceres effringendos, illumque servandum? Si Matri id concedis, ergo Patri, ergo fratri, sorori, amico, ergo cuicumque proximo, qui ex charitate movetur ad adiuvandum. Semper autem suppono fugam huius in damnum Reipubl. vel vitæ alterius vergerè injustè non debere, ut ex se patet.

§. III. Advocatus, & Procurator.

Quas causas possit Advocatus patrocinari, dixi sup. lib. 1. c. 3. §. 7. Rursus ex sup. lib. 1. c. 4. cap. 2. §. 6. n. 12. colligi potest, An teneatur restituere pecuniam peccuniarum, quam Clientis, injustè defensus solvisset: ut item, An teneatur patrocinari extreme indigenti? sup. lib. 5. c. 1. per totum, nunc ergo dumtaxat addendum aliquid est de stipendio ipsi debito.

1. Et primò, quidem prohibetur in iure leg. sumptus, ff. de pactis, & alibi, posse Advocatum cum Cliente loco stipendij pacisci de quota parte litis, hoc est, de dimidia, vel tertia, vel quarta parte ipsi danda, si lis vincitur. Ratio prohibitionis fuit, ne per fas, vel nefas Advocatus sententiam promoveret. Rursus prohibetur ne idem de pretio conveniat cum Cliente post inchoatam rem, sed vel ante illam inceptam, vel post finitam, colligitur ex cap. infames 3. q. 7. Ratio fuit, ne Clientis postquam ostendit Advocato sua arma, cogeretur stare pretio, quod Advocato liberetur. Ceterum, si nulla interveniat fraus, vel fraudis periculum, non existimo cum Dian. p. 2. tract. 16. resol. 47. has leges obligare in conscientia, quia fundantur in presumptione fraudum. Sicuti autem posse Advocatum post victoriam accipere quæ gratis dantur, certum est, ita magnum periculum erit, ne non gratis dentur, quando ab Advocato nimia sollicitudine requiruntur: dabit enim Clientis ex timore, ne alias ab Advocato injustè vexetur.

2. Præterea potest Advocatus accipere integrum stipendium pro lite promissum, quando promittitur quid determinatum pro tota lite ad finem usque, etiamsi Clientis eam non prosequatur. Lege Fag. p. 8. c. 38. Ratio est, quia sicuti, qui locat operam suam pro anno, non debet suo pretio defraudari, si per ipsum non fiat illam ponere, ita in casu nostro. Quando tamen Advocatus propter infirmitatem, v. g. non servit, solum meretur stipendium pro tempore servitij. Quando item Advocatus, dum non agit huius Clientis causam, suscipit aliam, quam non suscepisset, si priorem fuisset prosequutus, compensare debet lucrum, nec potest gaudere priore stipendio. Quando denique Advocatus potius elegisset amittere stipendium, & non laborare, quam contrà, non valet saltem integrum exposcere stipendium, quia iam non laboravit. Vide tamen quoad hoc postremum ea, quæ notavi lib. 8. tr. 3. c. 8. §. 3. n. 15.

3. Pari modo iuste stipendium accipiet, quod solet quolibet anno dari, tamen eo anno nullam causam Clientis agit, nam (secluso pacto, cui esset standum, ipse est paratus advocare, onusque subit respuendi adversæ partis patrocinium. Si in decursu litis Clientis transigatur cum adversario, finiturque lis per transactionem, licet item Advocatus accipiet determinatum stipendium promissum pro tota lite; nam non stat per Advocatum, ut lis per suos terminos non currat. At si non fuerit determinatum pretium pro tota lite, sed Advocatus serviat ad ratam anni, hanc solam accipiet. Illud de subtractione ex negatione sui laboris, quod modò dixi, & de suscepiore

M m aliatum

... cum tanto suo damno. Probabile item est, possit
... colligis, falsum esse, servum illum peccare adiuvando,
... non enim peccat, ut patet ex dictis, & consequenter
... quoad hoc eadem erit ratio de securi illa, & de servo.
... Quartò: Si Reus ex se potest effringere carcerem ob
... sui conservationem, id certe est propter amorem, quem
... quisque debet sibi ipsi: ergo poterunt eius Pater, & Ma-
... ter, qui una persona censentur cum filio, quisque sa-
... pè magis amant filios, quam seipsos. Et certe quis ser-
... vus negabit Matri posse adjuvare filium (quem mox
... moriturum timet) ad carceres effringendos, illumque
... servandum? Si Matri id concedis, ergo Patri, ergo fra-
... tri, sorori, amico, ergo cuicumque proximo, qui ex cha-
... ritate movetur ad adiuvandum. Semper autem suppono
... fugam huius in damnum Reipubl. vel vitæ alterius ver-
... gere injustè non debere, ut ex se patet.
... §. III. Advocatus, & Procurator.
... **Q**uas causas possit Advocatus patrocinari, dixi
... sup. lib. 1. c. 3. §. 7. Rursus ex sup. lib. 1. c. 4.
... cap. 2. §. 6. n. 12. colligi potest, An teneatur restituere
... pecuniam peccuniarum, quam Clientis, injustè defensus sol-
... visset: ut item, An teneatur patrocinari extreme indi-
... genti? sup. lib. 5. c. 1. per totum, nunc ergo dumtaxat ad-
... dendum aliquid est de stipendio ipsi debito.
... 1. Et primò, quidem prohibetur in iure leg. sumptus,
... ff. de pactis, & alibi, posse Advocatum cum Cliente loco
... stipendij pacisci de quota parte litis, hoc est, de dimi-
... dia, vel tertia, vel quarta parte ipsi danda, si lis vinci-
... tur. Ratio prohibitionis fuit, ne per fas, vel nefas Aa-
... vocatus sententiam promoveret. Rursus prohibetur
... ne idem de pretio conveniat cum Cliente post inchoatam
... rem, sed vel ante illam inceptam, vel post finitam,
... colligitur ex cap. infames 3. q. 7. Ratio fuit, ne Clientis
... postquam ostendit Advocato sua arma, cogeretur sta-
... re pretio, quod Advocato liberetur. Ceterum, si nulla
... interveniat fraus, vel fraudis periculum, non existimo
... cum Dian. p. 2. tract. 16. resol. 47. has leges obligare in con-
... scientia, quia fundantur in presumptione fraudum.
... Sicuti autem posse Advocatum post victoriam accipere
... quæ gratis dantur, certum est, ita magnum periculum
... erit, ne non gratis dentur, quando ab Advocato nimia
... sollicitudine requiruntur: dabit enim Clientis ex timore,
... ne alias ab Advocato injustè vexetur.
... 2. Præterea potest Advocatus accipere integrum sti-
... pendium pro lite promissum, quando promittitur quid
... determinatum pro tota lite ad finem usque, etiamsi
... Clientis eam non prosequatur. Lege Fag. p. 8. c. 38. Ratio
... est, quia sicuti, qui locat operam suam pro anno, non
... debet suo pretio defraudari, si per ipsum non fiat illam
... ponere, ita in casu nostro. Quando tamen Advocatus
... propter infirmitatem, v. g. non servit, solum meretur
... stipendium pro tempore servitij. Quando item Advocatus,
... dum non agit huius Clientis causam, suscipit aliam,
... quam non suscepisset, si priorem fuisset prosequutus,
... compensare debet lucrum, nec potest gaudere priore
... stipendio. Quando denique Advocatus potius elegisset
... amittere stipendium, & non laborare, quam contrà,
... non valet saltem integrum exposcere stipendium, quia
... iam non laboravit. Vide tamen quoad hoc postremum
... ea, quæ notavi lib. 8. tr. 3. c. 8. §. 3. n. 15.
... 3. Pari modo iuste stipendium accipiet, quod solet
... quolibet anno dari, tamen eo anno nullam causam
... Clientis agit, nam (secluso pacto, cui esset standum,
... ipse est paratus advocare, onusque subit respuendi
... adversæ partis patrocinium. Si in decursu litis Clientis
... transigatur cum adversario, finiturque lis per tran-
... sactionem, licet item Advocatus accipiet determinatum
... stipendium promissum pro tota lite; nam non stat per
... Advocatum, ut lis per suos terminos non currat. At si
... non fuerit determinatum pretium pro tota lite, sed Aa-
... vocatus serviat ad ratam anni, hanc solam accipiet.
... Illud de subtractione ex negatione sui laboris, quod
... modò dixi, & de suscepiore
... M m aliatum
... Pars I.

aliarum causarum, semper est proportionaliter in similibus applicandum.

5. Denique, si Advocatus agit propriam causam, licetque vincit, pars autem adversa cōdemnetur, ut solvat expensas, poterit ipse accipere expensas, quæ debentur Advocato, & quas solvisset, si Advocato usus esset Ratio est, quia labor, quem ipse suscipit, in sua causa defendenda, meretur illud stipendium, quæque debet credere in utilitatem adversarij. Quæ diximus de Advocato, propter paritatem rationis etiam de Procuratore dicta censentur.

§. IV. Accusator, & Denuntiator.

1. Quando crimen proximi Superiori aperitur solū propter bonum, & emendationem fratris, dicitur denuntiatio paterna, quando, ut delinquens puniatur, dicitur denuntiatio iudicialis: quando ut Superior pro suo munere faciat, quod iudicabit expediens, dicitur propriè denuntiatio canonica: nam latè appellatur etiam iudicialis, quia fit Superiori, ut Iudici. Denuntiatio autem iudicialis etiam propriè sumpta differt ab accusatione, nam qui accusat, suscipit in se onus probandi, debet se subscribere accusationi, si non probat, patietur ex Iure poenam rationis, quæ non subit denuntiator.

2. De his autem plura sunt, & varia, quæ clare afferuntur à Doctoribus illis. Ego enim illud hîc duntaxat preferam, quod timor, & probum virum totis nudulterius, meque de suo timore amicè consuluit. Dum is, nomine Caius, rure domum reverteretur sub primam noctem, aggressus ex improviso à Titio vulneratur gravi vulnere, nullis præsentibus, & ut ipse faceret, nullis non solum vehementibus, sed ne probabilibus quidem existentibus coniecturis, quibus probare possit à Titio (quem certissimè cognovit) fuisse vulnus infectum. Querit ergo, an peccet, si Titium bonæ famæ virum ad Iudicem deferat? Ratio timoris, & dubitationis fuit, quia, occulto existente delicto, infamaretur proximus, qui ius habet, ne famam amittat ex occulto crimine. Id simile contingit non multo hîc tempore, nam improbus quidam Religiosus tentavit puerum indecò è osculari, nescio quo occultissimo in loco, dubitatūque fuit, An Pater rem deferre ad Superiorem palam poterit, quamvis eiusdem Religiosi aliàs optimi nominis infamia ferisset consuetura?

3. Antequam responderem, volui aliquot Doctores evolvere, ex quibus afferam hîc instar omnium duos, Fagundez, & de Lugo. Prior loquens, an accusatio fieri possit non præmissa correctione, & ait, lib. 8. in Decal. cap. 47. num. 16. Vidi saepe dubitari, an ante accusationem præmittenda semper sit fraterna monitio? & sic Respondeo. Prima Conclusio, si accusator potest probare in Iudicio accusationem, quam proponit, non tenetur præmittere fratrem admonitionem, si in ea vindictam propriæ injuriæ intendat, si publicum bonum Reipublicæ, quæ vult, ut publica delicta puniantur, ac scelerati timore supplicij cohibeantur. Et paulò post addit tres hujus rei rationes. Primam, quia nimis esset difficile obligare atroci affectum injuria ad faciendam injuriam correctionem fraternam, existente injuria publica, quæque probari potest. Secundam, quia delinquens sic publicè ius unicuique dedit, ut accusare ipsum posset. Tertiam, quia in accusatione directè, & immediate intenditur bonum Reipublicæ, non verò delinquentis pecuniare bonum, ad quod immediate tendit correctio, &c. Secunda Conclusio, quando crimen occultum, & in Iudicio probari non potest, tunc tenetur accusator ante accusationem præmittere admonitionem, & peccat mortaliter contra Charitatem nisi illam præmittat, si ex illa emendatio peccatoris speratur, præsertim si ipse sit persona honesta, bonæ famæ. Excepienda tamen sunt crimina ex se contra bonum publicum, qualia sunt heresis, falsificatio nummorum, prolatio in Principem, & similia. Hæc ex Fagundez. Vides occultum crimen non posse in Iudicio ferri, si qui illud commisit, sit Persona bonæ famæ, &c.

4. De Lugo autem, tom. 2. de iust. d. 37. §. 7. loquens non de accusatione solum, sed de denuntiatione, quæcumque de denuntiatione iudiciali, sic habet: *potest, An ut denuntiatio licitè fiat, requiritur probatio infamiam. Supponimus autem, neminem posse licitè denuntiare, nisi quod bona fide putat posse probare legittimè probari (loquitur, puto, prater heresim, quæ infestè est, &c.) alioquin sine ulla fructu infamiam committimus. Hoc supposito, prima sententia (n. 77.) docet, non posse iudicè denuntiare peccatum secretum, nisi possit illius crimen probare, nisi crimen sit tale quod non det in Reipublica, vel innocentis grave damnum. Quod tamen sententia (n. 78.) videtur verior, quam alij putarent supponere, ut communem. Suarez, Filliucius, Molina, &c. faciunt accusantem, quæ probare potest, sic habere rationem denuntiandi aliusque malicia deviationis; præsumunt enim bonum commune, contra quod est, si scirentur homines, si posse impunè peccare, aliusque metu panis, delictorum delicta non essent divulgata. Hæc ille, & illud, (quæ probare potest, & quod bona fide putat probare in Iudicio probare) Cum ergo Caius, & ille putaret, si bona fide posset vulnus, & osculum probare, nec posset illud denuntiare.*

5. Equid in asserto in rigore theotico sic esse non sentendum, & id probari à prædicta doctrina legorum. Ceterum in praxi putarem cum de Lugo, simili lib. 4. res. moral. d. 46. num. 3. nunquam potest occurrere Iudici defensori ab eo, qui iuriam passus est vel ab his, ad quos iuxta Doctores iuriam pertinet, ut Pater, Frater, &c. Vide apud Fagundez cap. 48. num. 10. & Sanchez, lib. 6. consp. 1. d. 1. de peccatis autem suppone abesse debere odium, & delictum injustè vindictæ. Ratio doctrinæ datæ potest esse, quod nunquam defunt rationes propalandi, & favescenti praxi. Quis enim est ille, qui hodie ad Superiorem vel Iudicem non deferat saltem per viam querelæ, iurias sibi illatas quocunque in loco, & quocunque ne illas acceperit? Et merito. Primum, quia Iudex, Prælati, quibus multa sunt cognita, quique, ut dicitur, valde longas habent, aliquas fortasse iurisdictiones expiscabuntur, per quas possint ad iudicium procedere: & se ipsa nullius evenit, ut occultissimè delinquentes comprehensi ab industriis Ministri, non id fuerint. Facit huc praxis, quam approbat Lugo, cap. 29. num. 131. apud de Leg. loco citat. §. 6. non contra Navarum, per quam Iudices secularis non procedunt ad speciem inquisitionem contra aliquem personam.

6. Secundò, quia nimis esset onerosum injuriantem, antequam deferat, ipsi sit speculandum, an rectus habeat an probi ij sint, an adsint conjecturæ vehementes, & probabiles, &c. id fieri debere in propriè dicta accusatione mitum non est, quia per accusationem hoc sibi cum accusator imponit, at denuntiator Iudicis Officium duntaxat implorat, cetera ipsius prudentiæ remittit.

7. Tertiò, quia summum malum Reipublicæ est scelus hac impunitate occultis criminis animum vexandi proximum; nam, quando sciunt se, quomocunque occultè peccaverint, esse apud Iudicem probedos, avertentur facilius à malis.

8. Quartò, præstat Superiorem scire delicta subditi non solum in foro paterno, sed in iudiciali: nam licet quando probari non possint propter defectum Testium, procedere nequeat ad poenam, tamen illa cognitio in serviet saltem, ut forte incidentem eundem in simili peccata, possit postea Iudex securius castigare, & fortasse si hic sit secundus Casus, possit confirmare alium ante ab eodem Superiore cognitum. Favet lex cum quæ nunc tem, §. 1. ff. de injuriis, quamvis valde à Christianis moralis limitanda, dum edicit, expedire crimina non propalari.

Eum, inquit, qui nocentem infamavit, non esse bonum.

§. I. Quid sit Fama, & quomodo laedatur.

Fama, quæ consistit in aliorum bona opinione, quam de aliquo ij habent, læditur, quando in eorum animis ingeritur de eodem, etiam si fuerit defunctus, prava opinio. Et quidem si læditur, falsum crimen imponendo, dicitur communiter infamatio; si verum, sed occultum propalando, dicitur detractio. Vtrumque peccatum ejusdem speciei sine dubio mortale contra Iustitiam, unde & restitutionis onus inducens. Ita in nostra Methodo Conf. l. 2. c. 13. Mortale, inquam, nisi materiæ parvitas excuset, vel aliud, de quo mox. Ratio est, quia non minus homo ius ad sui bona temporalia habet quam ad bonum famæ publicæ apud homines acquisitæ.

2. Læditur autem dupliciter, ex S. Th. 2. 2. q. 73. art. 2. Primò veluti ex injusta acceptione, ut cum quis injustè, sive formaliter, id est, intendendo alterius famam denigrare, illam deingrat; sive materialiter, quando, non ex hac intentione, sed ex quadam loquacitate denigrat re ipsa. Secundò, veluti ex re accepta: ut cum quis per inculpabilem inadvertentiam aliquem infamat, ut mox §. 3. n. 7. clariùs explicabitur.

3. An inducatur diversa detractio speciei, vel rationis materiæ, vel personæ infamatæ, vel audientium; ut item quomodo differat detractor à sulturrone, & multa ad detractorem, quoad confessionem pertinentia, sunt à nobis disputata in Opusc. Exped. Conf. l. 2. c. 9. §. 1.

4. Modi ex Molina tr. 4. d. 27. Val. tr. 3. d. 5. q. 17. p. 1. Fill. tr. 4. c. 4. q. 1. n. 88. & communiter; quibus alieuius famam, quis commaculat, his versibus comprehenduntur.

Imponens, Augens, Manifestans, in mala verens:

Qui negat, aut Minuit, Tacuit, Laudatque remissè.

Quibus octo modis sex aliis addit Reginaldus, lib. 24. n. 68. sed qui ad prædictos tandem reducuntur.

5. Si delictum occultum publicetur scripturâ, vel signo, quo pacto dicitur proximum infamari per libellum famosum, præter peccatum grave conficientis, vel divulgantis (non dicitur autem nec conficere, nec divulgare, qui solum ob curiositatem sine periculo divulgandi, legit) contrahitur obligatio, ut publicè fama restitatur, vel per Præconem, vel per Concionatorem, vel per aliam publicam scripcuram, per quæ, iudicio prudentis, fama, quantum potest, proximi resarciatur. Contrahitur item Excommunicatio, sed ferenda, si libellus sit contra cæteros: (lege Bon. de rest. d. 2. q. 4. p. 9. a. n. 9. qui Mediolani hanc Excomm. esse ex iure proprio latam etiam contra cæteros, monet, Dicast. l. 2. de inst. tr. 2. d. 12. p. 2. d. 4. n. 109. à lata, si sit contra Religiosos. Ita Fagund. l. 8. in Decal. c. 3. n. 14. Adverto denique ex Fagund. l. 13. non esse divulgare si uni tantum perlegas, id verò intellige, si prudenter, putes illum forte taciturnum. Libellum denique, iam fortè publicatum, aliis referre, eritne divulgare? Rpondeo, huius dubitationis expressam mentionem non invenio apud Auctores: sed ex ipsa praxi fidelium, & quia iam amissum est ius famæ, puto non esse mortale iuxta ea, quæ mox dicam §. 2. n. 9. præscindendo ab aliis damnis, quæ infamato evenire possent.

§. II. Excusationes, saltem à mortali, Infamantis.

DE excusatione à restitutione mox, nunc solum agimus de excusatione à peccato.

Ignorantia, & parvitas materiæ.

2. Prima excusatio est ratione ignorantie, vel inadvertentie inculpabilis.

3. Secundo; ratione parvitatæ materiæ, quæ est attendenda ex circumstantiis iuxta sequentem regulam, ex Salon Less. Bon. aliisque mox citandis; quæ semper est præ oculis habenda: Quoties notabiliter fama alterius læditur; sive id, quod narratur sit peccatum mortale,

M m 2 sive

§. V. Testis, Notarius scd Tabellio.

Quæ de his agitari communiter solent, habes apud Doctores perspicue. Bonac. 8. Decal. pr. d. 10. q. 3. n. 6. de teste, & ib. p. vii. de Notario. Fagund. l. 8. de pr. l. 8. c. 39. de teste, & de Notario ibid. c. 94. de Lugo de inst. l. 2. d. 39. de teste, & de Notario ibid. 41. De iura à Notario, & similibus ministris accipienda. Dura p. 4. tr. 8. ref. 8. De Notario quoad cooperationem cum contrahentibus iniquè, distinctè loquitur Barthol. à Sancto in speculo Confess. d. 16. q. 116. De eodem ostendit scripturas in damnum alterius, lege Fagund. l. 8. in Decal. c. 5. n. 6. & 7. Nonnulla etiam, vel controveria, vel necessaria nos in præcedentibus satis, superque notavimus: quare hic, amice Lector, non solum distingendis diutius, sed solum de locis admonendum.

An testis possit æquivocare; dixi universim l. 3. c. 2. §. 2. An Notarius possit cooperari, scribendo contractum. usurarium, dixi lib. 5. cap. 1. §. 4. a. n. 42.

An scribendo instrumentum emptionis, vel venditionis cum lesione infra dimidium, dixi lib. 8. tract. 3. c. 7. §. 1. n. 1.

An utrique, id est, Testis, & Notarius obligentur revocare dictum, vel scripturam falsam, dixi l. 8. tr. 4. c. 1. §. 9. n. 6. & rursus dicam mox cum de restitutione fama, c. 3. §. 3. n. 41.

CAPVT III.

De laedente Famam alterius, ejusque Restitutione.

Pars I.

sive veniale, sive defectus naturalis, toties peccatur mortaliter; at verò quoties læditur leviter, peccatur venialiter? quoties nihil læditur, nihil peccatur, verbi gratia, si dicas de viro probo, vel Religioso, esse amatorem puellæ, commississe duellum, esse dedum amoribus, &c. quia lædis eius famam notabiliter, ideo mortaliter peccas: At si idem dicas de adolescente nobili, vel milite; quia leviter, vel nihil eius famam lædis, leviter, vel nihil peccas. Idem est ex *Salm.* *quæst.* 62. art. 2. *contr.* 1. si dicas crimen de homine incognito, sine periculo eum, vel eius familiam, &c. cognoscendi, quia tunc nullius fama læditur.

4. Hinc infert primò Lessius *lib. 2. c. 11. n. 13.* Dicast. *lib. 2. de iust. tr. 2. d. 12. p. 2. dub. 4. n. 111.* Azor. *p. 3. l. 13. c. 2. dub. 4.* cum aliis, quos vide *infra*, *cap. 3. §. 3. n. 6.* veniale esse, narrare defectus veniales, nisi fortè etiam ex Bonac. *d. 2. de rest. quæst. 4. p. 2. n. 7.* citante Nav. Regin. Arag. & alios; ex his cadat quis notabiliter à sua fama, ut si de viro probo, & Religioso diceretur esse mendax (Nota; mendax, inquit, non verò senel, aut iterum mendacia leviter protulisse) & nisi tam multas leves detractones, ex de Lugo *de iust. c. 1. d. 10. sct. 3. n. 46.* & *§. 1. n. 52.* & *§. 2. n. 52.* apud Dian. *p. 10. tr. 1. §. 17.* quamvis interpolatis sermonibus, aggeras, ut sensim notabiliter de bona fama hominem deicias. Infert secundò, non esse ordinariè mortalem revelationem defectuum naturalium, ut esse gibbosum, cæcum, Clerici filium, ludæum, parvi iudicii, ingenique, ignobilem, &c. At esse mortale tenet Dicast. *l. 2. de iust. tr. 2. d. 12. p. 1. dub. 3. n. 41.* Infert tertio, idem ordinariè esse, si reveletur defectus, veluti in genere, ut esse aliquem avarum, superbum, iracundum. Ratio harum illationum est, vel quia hæc communiter sciuntur, vel facile sciri contingit, vel parum per illa læditur proximus, cum sint defectus vel leves, vel involuntarij, propter quos non censetur esse quis infamis. Dictum tamen utrobique est (ordinariè) nam ex Barth. à S. Fausto *in spec. Conf. d. 21. q. 46.* si ex horum manifestatione esset notabiliter quis contemnendus, vel aliquod damnum injustè passurus, vel ratione gravitatis personæ graviter denigrandus, vel quia, dum naturalis defectus ore exprimitur, ex modo loquendi ipsa peccata gravia significantur, mortaliter peccabitur. Adverte insuper, si hæc in faciem honesti hominis iaciantur, fore aliud peccatum, & aliquando iuxta gravitatem iniuriæ mortale, tunc enim erit contumelia, de qua latius *infra*, *c. 3. §. 8.* lege item Bon. *de rest. d. 2. q. 4. p. 1. n. 1.* & *p. 3. n. 11.* & *supra* *q. 5.*

Quæres, An mortaliter peccem, si dicam te morbo Gallico laborare; Respondeo negativè, cum Bon. *l. c. p. 3. n. 9.* si tibi dedecus non est fuisse mæchatum, ut de milite, vel nobili adolescente modò diximus: quia tunc famam tuam non denigro: At si dedecus tibi illud sit, affirmativè respondeo cum eod. *ib.* contra Navarr. alioquin, absolute negantes esse peccatum, quia regulariter hic morbus inde procedit. Excipe, nisi statim subdam illius morbi causam fuisse extraordinarium, nempe te fuisse infectum ex loco frigido, vel ex hospitij infecta suppellectili, vel ut accidit infanti cuiusdam mei per familiaris, ex lacte nutricis infecta.

Circumstantiæ, in quibus non adhibetur fides.

5. Tertia: Si cum iis circumstantiis, & ab iis, personis tam vilibus, & nullius autoritatis narretur crimen, ut audientes non sint credituri, mortale peccatum evitatur. Quod si tu, eo quidem modo narres, ut prudenter non sit tibi fides adhibenda, sed tamen vides audientes, vel ex sua levitate, vel ex malitia fore credituros, peccabis quidem ex Less. *lib. 2. c. 11. dub. 5.* contra Charitam, quia, cum facile possis, tacendo, impedire malum grave proximi, non impedis: sed non peccabis contra iustitiam, quia causa infamiae non est, ut supponimus, tua loquacitas sed levitas credentium.

6. Quid loquis dicat, se illud crimen proximi audisse

ab aliis, maxime si nominet dicti infidum Antiochum ad cuius fidem veritatem remittat: Respondeo, si dicat, *loc. cit. p. 2. dub. 4. n. 114.* pari modo peccare, & contra iustitiam. Nunquam enim mihi placuit, ut omnino excusari, ut excusari Reginaldus *lib. 14. n. 1.* alique apud Dian. *p. 3. tr. Miscell. §. cap. 28.* & Molina *in Arca Vit. Inquis. de seq. à num. 45.* putaret huic referenti communiter fidem non dari: viato contingere oppositum; fidem scilicet adhiberi committere, si non certissimam, eius tamen generis, quæ ipsa læditur fama proximi, vel saltem, quæ ejus fama certa ponitur in dubio. Ita Bon. *l. c. p. 5.* Sotus *l. c. iust. q. 6. art. 3.* Molina *tract. 4. d. 30.* Layman *aliquando Dian. c.* quibus adde de Lugo *de iust. 1. d. 16. n. 55.* dum igitur tunc à mortali excusabitur, quando tenet dicta, omnibus expensis, ex ejusmodi relatione tractaretur, inspicio, ut revocaretur ad materiam parvam illud notat Clavis Regia, *lib. 12. c. 6. n. 5.* eandem declarationem, si fiat apud viros graves, graviorem fore, si apud populares. Verum, recole, contrarium non contingere: nam detrakere apud unum, vel alterum viros gravem, qui iudicetur non locuturus, non videmus non esse peccatum: esse, apud populares, facile oblocuturus.

Referre uni, vel alteri probo.

7. Quarta: Is, qui proximi crimen uni, vel alteri referat, qui prudenter creduntur non esse aliis minus excusatur, saltem à mortali; modò nullum aliud damnum proximo secuturum timeatur. Ita Reginaldus *lib. 2. c. 11. n. 70.* Azor. *p. 3. lib. 5. cap. 9. §. 2.* Nav. *in opus. meth. Conf. lib. 2. cap. 9. §. 2.* alique apud de Lugo *tom. 1. de iust. d. 14. n. 51.* nobis contrarium à Dian. *p. 3. tract. 5. resol. 33.* & Bon. *d. 2. de rest. q. 4. p. 1. n. 1.* nobis favent: sequitur nostram opinionem citans Dicast. *lib. 2. de iust. tract. 2. diff. 12. p. 2. dub. 4.* Ratio, est, quia sic moraliter petinde est, ac si crimen taceretur. Excipio cum Lessio calum, quo prudenter iudicatur quis non leve rationabiliter, ut sua fama unum denigretur: ut esset in Religioso, qui suum crimen scrii à sexcentis, quam à suo Praetore multum dependet.

8. Hinc excusant nonnulli à mortali; Primò, uxoresque, qui inter se de occultis alterius peccatis fabulantur, modò nō sit verosimile alterutrum ea divulgatum; Secundò, eos, qui in Confessione etiam suam solam consolationem in complice revelant, eos, qui consilium exposcunt à viro prudenti: Nec enim tenet leve peccatum alterius famam: quale est, si dati cognitio apud unum, vel alterum non oblocutur, præferre commodum meo, etiam levi; Quartò, ex de Lugo *l. c. n. 54.* eos, qui ad solatium referunt amico injuriam, sibi ab altero factam, etiam si, quando claratur iuvat ad solatium, nominetur injuria.

Crimen esse publicum.

9. Quinta: Excusatur is, qui crimen publicum manifestat; sive publicum factum fuerit iuste, sive iniuriarum. Ita Less. *l. c. n. 77.* contra Molinam, alioquin, tunc ad Bonac. *d. 2. de rest. q. 4. p. 6. m. 3.* putante sententiam nostram esse etiam probabilem. Ratio est, quia per publicitatem undecunque ortam, amittitur ius ad famam: Publicum autem est crimen iure, vel facto: Iure est, si illo lata sit sententia à Iudice: Facto est, si crimen de facto sciatur à Communitate; sive crimen committitur in publico quod dici solet notorium: sive divulgatur apud multos, quod appellari consuevit famosum.

10. Verum hic emergit molestia difficilis: quænam ratione publicum esse crimen, vel occultum cegetur? Præferant nobis lucem duo Illustrissimi Antiochus Sanchez, & Molina. Prior, quoniam plurimi sciant, quens de occulto, prout sumitur in dispensationibus

in absolutione ab hæresi per Episcopum (nam certe
absolutio eadem esse ratio in detractio) hanc regulam
Sanchez, lib. Decal. lib. 2. cap. 1. num. 10. & de matr.
lib. 2. num. 55. alique (vide Dianam, p. 5. tract. 2. resol. 15.
Bosco, de censur. in comm. d. 1. quest. 3. p. 2. num. 1.). Tunc
crimen publicum est, quando in maiori parte Viciniae, Colle-
gio, vel Monasterio, vel Parochia cognoscitur, dummodo sal-
tem decem persona inveniantur in ea Vicinia, Parochia,
Collegio, vel Monasterio. Hæc Sanchez. Molina autem
volens rem enucleatius asserere, docet, ut
res sit publica in Collegio constante ex octo personis
sufficere, si quatuor sciant; Quando constat ex viginti,
sufficere si septem, aut octo; Quando ex centum, si quin-
decim, aut viginti; Quando constat ex mille, sufficere vi-
decim, plus minus, qui tamen non ex una, vel duplici domo
constant, sed ex diversis Rursus ut res sit publica in Vicinia
constante ex quadraginta habitantibus in quatuor, vel
quinque domibus, sufficere, si sciant decem, vel octo ex
diversis domibus. Præterea, ut res sit publica in Civitate
vel Oppido constante ex quadraginta domibus, sufficere
si sciant viginti de eo populo. Quando constat ex quin-
que millibus, sufficere si sciant triginta sparsim de illa
Civitate. Denique ut res sit publica in Regno, sufficere si
innotatus sit in Curia, vel in alio illustri loco, ex quo
facile in totum Regnum fama spargitur. Hæc summatim
ex Molina. Nihilominus neuter animadvertat. Non San-
chez: quia ex eius regula videtur si qui rem divulgatam
apud quinquaginta in Collegio constante ex centum,
vel divulgatam apud quinquaginta millia in Civitate
constante ex centum millibus, fore occultam in Colle-
gio, vel Civitate, quod nemo prudenter credet. Non
Molina, quia tam multa, variæque proponit, ut diffi-
le sit omnium in praxi meminisse. Nec tamen hæc dico,
quia melior à me regula dari queat: sed ut advertam,
has vult quidem aliquando, sed illam esse meliorem:
Tunc crimen dici publicum in re, de qua agimus, quan-
do prudenter, & ex circumstantiis iudicatur illud facile
fore communiter divulgandum.

Publica in alio loco.

11. Quid, si sit publicum in una Communitate, seu
Civitate, potestne divulgari in alia?
Respondeo: Quando quis damnatus est per senten-
tiam iudicis, concedimus cum Lessius, l. c. 11. à n. 73. Di-
citur lib. 2. de instr. lib. 2. d. 12. p. 3. dub. 14. posse sine pec-
cato divulgari, nec peccari contra Iustitiam, nec contra
Charitatem: quia idem damnatur, ut sit exemplo aliis,
quoniam remotissime degenitibus.
Hinc sequitur, non esse peccatum loqui de causa, ob
quam in carcerem quis coniectus fuit, vel de poena tri-
tuta, detractionis nati, &c. delinquenti infligta.
Ita Clavis Regia lib. 11. cap. 6. alique apud Bonac d. 2.
de res. q. 4. p. 6. n. 8. & 9. quia sicuti detentio in carce-
re publica est, ita & causa, ita & poena. Quando autem
crimen est publicum notorium, vel famosum, amitti fa-
mam etiam pro remotissimis locis, multo magis pro lo-
cis vicinis, quod facile & brevi perventura est crimi-
nis fama, sentit merito Lessius ibid. num. 75. atque adeo
non peccari contra Iustitiam. Ratio est, quia, si ipse
peccavit in publico, cessit iam sua fama: quare sibi im-
petat eius diffamationem: si verò res aliunde est mani-
festata, tribuat suo infortunio, nam ceterum eo ipso,
quod res undecunque sit manifeste publica, ius, ipse ami-
tisse famam: Et certe expedit (ait hic de Lugo) ad bo-
nam publicam, quod unusquisque ab aliis cognoscatur, qua-
li publicum est, nec alij in eius convictu, & honore, aut tate-
re actionibus humanis decipiuntur. Hoc his verbis con-
probat Lessius loco citato: Idem confirmatur ex consue-
tudinibus Orbis: nunquam enim homines putant se iniu-
riam facere, si publica crimina (advertit, non occulta)
aliter referant, vel literis præscribant, historiis commendata
legant, vel referant. Hæc Lessius.

12. Dixi (non peccari contra Iustitiam, nam peccari
Pari I.

contra charitatem, idem Author ibidem docet. Verum
neutrò modo peccari asserti Fagund. in pr. Eccles. 2. lib. 5.
cap. 3. num. 7. citans Navarr. Maiorem, Caiet. Lege item
Dian. p. 3. tr. 5. resol. 17. & eundem Fagund. lib. 8. in De-
cal. c. 4. n. 11. & de Lugo l. c. 87. fin. quia eadem ratio-
nes, quæ probant non esse contra iustitiam, probant nec
esse contra charitatem. Sanè Lessius confirmavit modò
non esse contra iustitiam, quia nemo iudicat se esse in-
iurium alteri, si scribat, vel in Historiis evulget pecca-
ta alterius loci: Subsumere potest quoad Historias Fa-
gundez; At nemo iudicat se illum peccatum saltem gra-
ve committere, si has Historias scribat de non occultis
criminibus.

13. Et quidem, quoad Historiographos, nimis du-
rum esset eos damnare de mortali, quamvis, quia non
peccant contra iustitiam, illos excuset à restitutione;
Alij hoc verum existimant (habet hic Bonacina d. 2. de
res. q. 4. p. 6. n. 3.) non solum de criminibus infamatoris in
aliquo loco publico, verum etiam de infamatoris non om-
nino secretis, etiam si non sint publica. Ratio est, quia cum
Historici scribant vitas Principum, atque aliorum, aliquid
ipsis tribuendum est, quod aliis non conceditur, sicuti tradidi
ex officio inquirenti, competit ius inquirendi de criminibus
non omnino secretis Hæc Bonacina: Cuius rationis ultel-
ior ratio esse potest: quia bonum commune, ad quod ten-
dit Historia, quæ ex Tullio est *Magistra vitæ*, est præpo-
nendum aliquali infamiae peculiatum personarum: si-
cuti propter eandem rationem idem conceditur prædi-
cto Iudici. Omnino autem occulta publicari cum non
sit necessarium ad bonum publicum (ad hoc enim fa-
tis, superque sufficit scribere publica, & non omni-
no occulta) idè illa tacenda omnino à scribentibus
sunt.

14. Adverte tamen: Primò, si ex mera loquacitate
publica obloquaris, non esugi à te veniale, quia aliquo
tandem modo violatur charitas; nam si ex bono zelo
propter aliquem bonum finem fiat, ne veniale quidem
est: constat, etiam si damnum illi sequeatur, sed non à
te intentum, tunc enim id erit per accidens.

Secundò: Ex odio gravi, esse certe mortale, propter
malum effectum, patet ex se.

15. Terriò: Te peccare contra charitatem, si ex eo,
quod crimen alibi notum, alibi manifestas, damnum
grave aliquod, præter ipsam infamiam, infamato con-
tingat; at si propterea ei denegentur debiti honores, vel
idem privetur bonis, in carcerem coniciatur, vel puella
non nubat, &c. Ratio est manifesta, quia charitas di-
cat, ut quando sine magno incommodo possum, impe-
diam malum grave proximi Non peccas autem contra
iustitiam, unde nec obligaris restitutionem damni:
sicuti, supposito crimine publico, non es iniurius
infamato, ut dictum est.

16. Dices: Si crimen, quod publicum est in uno loco,
potest in alio referri; ergo si quis est notatus publicè in
una vicinia, poterit in alia notari: ergo si quis in Colle-
gio, vel in Monasterio, gravi crimine diffamatus, po-
terit etiam in civitate diffamari, quod certe non videtur
admittendum. Respondeo; nego secundam consequen-
tiam; Vnde non admitto, posse crimen Religiosi, imò
& familiæ aliquius particularis publicari apud externos.
Ratio est ducenda ex illo principio, quia Collegium,
Familia, Monasterium reputantur veluti una persona, &
malum unius habitantis redundat in malum alterius,
propter conjunctionem moralem, quam habent, quæ
moralis coniunctio tam arcta non est in civitate, vel vi-
cinia: hinc enim fit, ut si publicum crimen unius ibi
habitantis pandatur apud sæculares, vel externos, oria-
tur aliqua injuria, si non contra ipsum peculiatum, & præ-
cisum Religiosum, certe contra communitatem illam,
offenderetur enim Monasterium, vel familia, quæ ha-
bent ius retinendi res suas secretas, & occultas (quod
ius non habet civitas, vel vicinia) atque adè peccaretur
contra iustitiam.

Hinc tamen ne inferas, de aliquo Collegio, vel familia
Mm 3 • numerosa

numerosa dicere indeterminatè ibi aliquem inveniri improbum, semper esse mortale. Ita Molina, Azor. Clav. Reg. apud Bonac. d. 2. de res. q. 4. p. 2. num. 10. nam etiam in Collegio Apostolorum adfuit Judas, nisi fortè inde oriatur notabile dedecus, ut si dicas in hac famili adesse unam filiam defloratam, vel quid simile.

Publica in alio tempore.

27. Ex dictis solvi debet alia questio, An si sit aliquis, qui in sua Civitate laboravit infamiam publicam, sed iam acquisivit bonum nomen in eadem, vel in alia Civitate, An, inquam, peccet is, qui illius crimen antiquum, vel antiquam infamiam propalat, quod idem est, ac si quaramus, An quæ faciunt publica uno tempore, & postea obsoleta, possint publica iterum fieri.

18. Dico cum Fagundez, *pr. Eccles. 2. lib. 5. c. 3. mem. 16.* citante Sor. & Lessium. Sed contrarius est de Lugo *r. 1. de inst. d. 14. §. 6. à n. 85.* Imò, idem Fagund. in *Dec. 1. §. 4. num. 4.* videtur mutasse sententiam, ubi dicit in hoc casu peccati, non contra iustitiam, tum contra iustitiam. Dico, inquam, non peccati contra iustitiam, nisi fortè propalatio peccati præteriti det rationabilem causam afficiendi, nunc illum esse malum, vel nisi aliud proximo sequatur damnum. Ratio exceptionis est, quia præteriti famam nondum proximus amisit, & damnum illud de novo confurgit, ergo illum tollere, & huius damni causam dare sine iniustitia non possumus. Ratio dicti est, quia famam præteriti temporis iam amisit infamatus, ergo contra iustitiam non agimus, si contra eam obloquimur. Agere autem tunc nos contra Charitatem alicui videbitur, quia hoc infamiam malum, quod ex refectione peccati præteriti proximo infurgit, tu facile, id est, solum tacendo, avertere ab illo potes, ergo Charitatem offendis, si non avertas. Video posse dici, proximum iam amisisse omnino famam pro tempore præterito, unde nec esse contra Charitatem pro solo tempore eam tollere. Et video posse hic applicari aliqua ex dictis paulò antè n. 11. & 12. sed hæc alij expendant.

19. Inquires; Excusaturne à peccato: Primò is, qui crimen alterius verum, sed iniuste propalatum aliis manifestat: Secundò, is, qui crimen quomodocumque alteri publicè, sed falsò impostum aliis propalat? Respondeo cum Less. *2. l. 1. n. 77.* excusari priorem (ut n. 2. dixi) excipere semper, nisi sit ex revelatione sigilli Confessionis) non excusari posteriorem. Ratio utriusque est, quia in posteriore casu adest iniusta cooperatio ad damnum famæ alterius, qui semper habet ius intrinsecum fundatum in sua probitate, ne falsum de se natteretur, vel confirmetur. At in casu priore iniusta cooperatio non adest, nam illi hic, & nunc, nullum ius remanet ad suam famam: non enim remanet illi ius illud intrinsecum ex eo, quòd peccatum non commiserit, iam enim supponimus commisisse, neque ex eo, quòd occultum sit, quia iam est publicum, ergo, &c.

Assuitas in criminibus.

30. Sextò, ex Navarr. Less. Azor aliisque apud Bon. *l. c. 7.* excusatur, qui prodit unum peccatum, licet occultum, sed quod sit valde affine, vel connexum cum alio publico eiusdem, sic enim non censetur nova infamia. Quòd si affine non sit, nequaquam excusaberis, non enim valet: hic est infamis, in materia luxuriæ, ergo in materia hæresis. Sylv. *l. 2. de tract. 1. ad fin. affert*, non esse mortale infamatum in graviore crimine, infamatum in leviori. Ut si de homicida, vel fure dicas eos fuisse fornicatos. Sed non assentior: semper enim censetur infamia nova. Illud quidem admitto, aliquando hominem esse ita prostitutam famam, ut parum ipsi accrescat infamiam, si aliud crimen etiam non affine de ipso dicatur, & tunc non peccabitur, nisi venialiter propter parvitatem materiæ.

Ob malum avertendum, &c.

21. Septimò ex Sor. Navarr. Mol. Less. apud de Lugo *r. 1. de inst. d. 14. §. 7. à n. 95.* lege item Fagund. d. in *Dec. c. 6. de cast. lib. 1. de inst. r. 2. d. 1. p. 2. d. 3.* Excusatur is, qui detegit alterius occultum crimen verum, quomodoque à se, siue iuste, siue iniuste cognitum, siue commisso, siue non commisso, in mortis periculo, secretum, quia promissione videatur de Lugo *ibid. n. 113.* excusatur inquam, qui id detegit, in his casibus, in quibus commisso posse detegi. Conceditur autem ad vitandam mortem etiam si propalatus incidat ipse in periculum vitæ, vel etiam gravius tormentum, ad consilium capiendum, ad vitandum damnum grave, quod imminet alicui peccati multo magis Reip. quatenus tamen ad tale damnum vitandum sit necessarium, & non sit alia via, quæ damnum averti queat, ut esset non raro correctio fraterna.

22. Damnum grave, dixi, quia non est necesse, ut gravius, quam illud, quod subibit ille criminolus, me manifestatur. Hinc enim, quem novi furem, vel propter alios, quibuscumque habitatur, quem novi peccatorem, Medicum, Advocatum, Confessarium, Artificem, &c. manifestare iis quibus damnum fieri ex illorum impotentiâ potest, quem novi homicidam, vel habere impedimentum dirimens, possunt aperire Iudici, vel Parocho in matrimonium liberem, &c. matrimonium celebrare, in obsequio in his debeat ex Charitate, quando scilicet non est magnum malum obvenerit, nocenti modicumque in dubio inclinandum est pro innocente: semper siquidem, spem adeste malum avertendi.

23. Ratio huius septimæ excusationis est, tum quia nemo obligatur, nec communiter intendit se obligare servandum secretum in concursu propriæ vitæ, vel rei publicæ; tum quia nemo habet ius ad famam immutabilem, quæ sit cum alterius innocentis periculo.

24. Si in nullius damnum vergat fama scilicet æque acquisita, illam denigrare, etiam verum crimen deponendo, non potes; quia tunc nullam rationabilem causam haberes auferendi præsentem famam alterius. Hinc etiam *lib. 8. in Dec. c. 3. n. 3.* si simulatio nemini nocet, ut quæ pauper fingit pietatem, & mulierculæ in foro sanctitatem fingunt, ut elemosynas accipiant: licet oculis illas laborent, non sunt manifestandi, si perniciolus Reip. quaquam sint, sunt enim capaces elemosinarum, quæ sunt pauperes, & oculis suis peccatis sibi solum æquantur hocumentum.

Aliaque huc spectantia, & an Accusator, vel Reus sint Iudici aliena crimina occulta propalare, *superius* *lib. 8. in Dec. c. 3. n. 2. & 4.*

Quod si quæras: Cur ad tuendam vitam, immo & ad vitanda tormenta gravia, possum alterius crimine occultum aperire, non verò falsum imponere, cum utrumque sit infamare? Respondeo, cum Navarr. Reg. *lib. 1. Soto*, aliisque apud Bonacin. *d. 2. de res. q. 4. p. 1. n. 2.* quod ipso lumine naturæ apparet, minus esse infamare, asserendo verum, quàm imponendo falsum. Cum igitur ego habeam Ius ad vitam servandam ex una parte, & alia aliquod tandem Ius habeam propalandi ea, quæ in Mundo extiterunt, mihi quæ sunt nota; idcirco eo tam uti poterò in mea necessitate; esto, per accidentem sequatur malum alterius: At ad dicendum falsum, cum id nonquam extiterit, nullum prorsus ius habeo. Adde, quod posse innocenti damnum inferre, idè non possum falsum impingere: At si verè quis commisit crimen, & innocens non est, ut sequitur, ne per equivocacionem quidem, posse me alicui falsum imponere, etiam ad vitam conservandam; quia eiusmodi equivocacione amovet formale mendacium, non tamen amovet damnum innocentis. An adme defendendum à falso testamento *cap. 2. §. 2. num. 5.*

26. Illud probabile putat Lessius *loc. cit. d. 8.* vi mentorum, vel ex simili capite, posse quempiam sine materiali falsum crimen de aliquo confiteri, modò is animam

spol. d. 21. quest. 68. sed melius id prudenti iudicio relinquendum. Dixi (moraliter certò) nam si sit dubium, restituenda est fama, & quidem modo, quo mox dicam §. 4. n. 3. quia tunc certa est infamia, & dubia excusatio.

15. Decimò, Quando post infamiam à te alicui oblata, cepit is laborare publica infamia in eodem, vel simili crimine, de quo illum coram, iuxta supradicta §. 4. n. 20.

Infamatio reciproca.

16. Undecimò: Quando duo se invicem infamarunt Probabile enim est, ex Less. l. c. d. 25. Sylv. Malder. apud Dian. p. 3. tr. 3. ref. 30. Bon. d. 2. de rest. g. 4. p. ult. n. 1. & tunc neutrum ex Iustitia teneri ad famae restitutionem: quia, quando iura sunt aequalia, censetur utraque pars satisfacta, & tacite invicem se compensasse. Altero autem restituente, teneri alterum restituere, palam est. Ut etiam, si infamiae fuerunt notabiliter inaequales, excessum ab altero debere, eo meliori modo, quo potest, restitui, ne sit debitum.

17. Adverte hic duo. Primò, me non afficere, licere tibi alium infamare, solum, quia tibi infamiam intulisti; hoc enim esset vindictam sumere, quod ex Less. l. c. n. 13. non licet privato, solum enim aio ex suppositione aequalis infamiae ex utraque parte factae (utque scilicet) neutrum ad restitutionem obligari. Adverte secundò, si propter infamiam secutum est alteri damnum reale, hoc esse restituendum: nisi forte ex utraque parte fuerit aequale damnum illatum; tunc enim fieri poterit compensatio; vel si fuerit inaequale, facienda solum erit restitutio excessus.

Frustranea Restitutio.

18. Duodecimò: Excusatur à restituenda fama is, qui prudenter novit, audientes nullo modo fidem habituros ei, qui se à detractioe facta retractat. Ratio est, quia tunc retractatio esset superflua. Certè is saltem laudare conetur infamatum, ut sic aliquo modo refarciat infamiam. Si dubium sit, an retractatio sit profutura, omnino exhiberi debet, quia in dubio melior est conditio eius, qui iniuste à bona fama deturbatus est.

Damnum proprium.

19. Decimotertio: Excusatur is, qui magnum damnum incurreret, si restitueret. Id quod, ne cretetur, quatuor dictis explicò: modò recolat quatuor item esse bonorum ordines, videlicet, supremi ordinis esse bonum animae; tum corporis, id est, vitae, vel membrorum; deinde famae, adde & honoris; denique pecuniae.

20. Dico primò, infamantem teneri ex iustitia restituere famam cum aequali sua famae; seu alterius aequalis damni periculo, vel paulò maiore.

21. Dico secundò, non teneri cum notabiliter maiore, quòd scilicet arbitrio prudentium appareat longè maius, quàm damnum alterius famae. Ita Mol. tr. 4. d. 47. Less. l. 2. c. 1. d. 15. Azor. t. 3. l. 5. c. 9. g. 12. Val. t. 3. d. 6. g. 6. p. 7. Salom. Navarr. alique apud Bonacin. de rest. d. 2. g. 4. p. ult. n. 12. Ratio huius, & praecedentis dicti est, quia Iustitia commutativa, quando agitur de aequali, vel parum maiore damno, exigit, ut potius illud patiatur, qui damnum iniuste intulit, quàm innocens: At, quando damnum est longè maius, daretur ultra aequalitatem, quam exigit Iustitia commutativa, ad quod nemo rationabiliter obligari potest; obligaretur enim ad damnum longè supra ac debet. Hinc merito colliges, te non teneri ad restitutionem famae cum propriae vitae periculo, vel magnae infamiae; infamato nihil, vel parum in eadem vita, vel fama periclitante: tunc enim solum teneris refarcire damna realia, si quae per infamiam tuam proximus per se est passus. At si ex infamia, quam falsò imponendo alteri intulisti, vitae, seu notabilis fa-

mae periculum is, vel alius subeat; vel notabile damnum recip. impendatur: tunc profectò teneris restituere famam cum tuo aequali vitae discrimine, quando potius ter putas tuam retractationem profuturam innocenti. Ratio est, quia Iustitia, ut dictum est, requiritur periculo aequali, potius subeat illud damnum, quàm innocens, Vnde testibus falsis de quibus vide Tr. 4. cap. 8. §. 9. n. 6.

22. Dico tertio, non teneri quemlibet restituere famam cum iactura boni superioris ordinis, v. g. animae, & vitae, seu membrorum. Ita Turrian. Malder. alique apud Dian. part. 3. tr. 5. ref. 30. Ratio huius dicti est in ratione praecedentis conclusionis, quia scilicet, si iustitia superioris boni est longè maior, quàm iactura inferioris; Cum ergo salus propriae animae, & vitae sit longè, immò incomparabiliter maior, quàm fama alterius huius restitutionis non est saluti illorum praefertenda, quae dixi, cum de restitutione ex homicidio.

23. Dico quartò, probabile esse, si non potest restituere famam iniuste ablata, te non teneri compensare pecunià, etiam si infamia notatus pecunià sibi iniuste perat. Ita Laem. Filliuc. Turrian. Navarr. alique apud Dian. p. 3. tr. 3. ref. 30. Ratio est, quia restituere tenetur, nisi quod ablatum est, & quod eodem genere: Iustitia enim solum exigit, ut sit aequalitas in eo, in quo damnum alter recipit, ergo in eodem genere non alio. Adde, fieri non posse aequalitatem Iustitiae intentam, nisi detur aequivalens, at pecunià aequivalens famae. Lege Lessium, l. c. d. 16. qui ait, si in solum casu teneri in pecunià, quando qui potest in eodem genere restituere, sed rollet, & quando accedat sententia Iudicis infamantem cogens ad restitutionem, & satisfaciendum in pecunià.

24. Inquires: Dictum est, infamantem teneri ad restitutionem famae cum suo pari, vel parum maiore damno, esse id universaliter verum? Respondetur: infamante cum culpa gravi. At cum, qui vel sine culpa, vel omnino inculpate infamator fuisse quod proximus n. 7. & 8. solum obligarem, quando non noceret damnum notabile. Colligo ex Lessiol. c. d. d. 2. n. 118. & ex Molina, ac Rebel. cit. supra. n. 8. l. 2. d. 10. est, quia ipsum lumen rationis dicat, minus agendum cum infamante sine culpa, quàm cum culpa gravi. Certè qui ex officio, v. g. Medici Hospitalis, detur vulnerato, tenetur ex Iustitia, & tamen non tenetur cum tanto rigore, quanto tenetur is, qui iniuste vulneravit: Medicus enim ex Less. ibi, & c. 13. n. 7. tenetur cum aequali suo damno, quia non obligatur in medendum ex culpa, sed ex contractu; & ex alia parte homines suspicientes eum modi ordinaria officia, non censentur, cum tanto rigore se velle obligare. Vulnerator autem tenetur cum aequali, immò cum paulò maiore, quia obligatur ex iniusta actione. Cum ergo in nostro infamator supponatur non commisisse culpam gravem, quamvis teneatur ex iustitia, ut dictum est, non tamen cum tanto rigore tenebitur, &c.

§. IV. Qua ratione fama sit restituenda.

1. Vel imposuisti falsum, vel verum crimen publicum: Si prius, debes coram iisdem affirmante falsum dixisse, etiam si in tuum aequale, vel paulò maius dedecus id vertatur. Dico (aequale, vel paulò maius) propter modò dicta à n. 19. Nam propter eandem rationem Villalobos in summ. t. 2. tr. 11. d. 37. n. 1. ait, virum gravem, Praelatum, v. g. non obligari dicere se mentium esse: id enim multo ipsi esset dedecus. Sufficiet ergo inquit, si is reddat famam eo modo, quo reddere obligatur ille, qui infamavit, verum crimen publicum palando; quod iam subdo.

2. Si enim posterius, hoc est, crimen verum occultum evulgasti, ut poteris equivocatione, ut si dicas, quod hominem crimen illud nequaquam patrasse, intelligitur

publicè vel quid simile) Non raro sufficere laudare
eodem genere, quo vituperasti: ut si dixisti, me
fuisse avarum, dicas, me multas decessorias distribu-
isse. Ita Socus, Caiet. Villal. aliique apud eruditissimum
Ita Socus, Caiet. Villal. aliique apud eruditissimum
Ita Socus, Caiet. Villal. aliique apud eruditissimum

5. Affero mihi probabile fieri, me tunc non obliga-
ri nisi ad restituendam famam coram meis auditotibus,
non verò coram aliis, quibus ipsi meam detractationem
notam fecere. Colligo ex Fabro apud Dian. loc. cit. Ratio
est, quia cum nemo sit præsumendus malus, nec male
oblocutus, non censetur ego, quando præcise dicto
modo me habeo, cooperari cum ipsorum peccato, ut
censetur in casu numeri precedentis.

§. VI. An se infamare quis possit.

1. Inemortali, per se, posse, iam nunc est com-
munis doctrina. Ita Socus, Navarr. aliique com-
muniter, quos citat, sequiturque Less. lib. 2. cap. 21. dub. 2.
contra Caiet. 23. q. 73. art. 2. & in summa, v. Detractio,
contra quem etiam agit Barthol. à S. Fausto in specul.
Conf. d. 21. q. 5. quia sicuti quis facultates suas per se sine
mortali dispergere valet, ita suam famam, cuius est
pari modo dominus.

2. Dixi (per se) nam aliter peccabit; Primò, si in-
famia redundat in alios, puta filios, familiam, Religio-
nem; Secundò, si infamator se infamando, afferat irra-
tionabiliter sibi periculum vitæ, vel mutilationis mem-
brorum (horum enim non est dominus, & de quibus
absolutè disponere possit homo?) Tertiò, si inde ori-
atur aliqui notabile damnum, ut si se Prælati infamet,
unde suos bene regere nequeat, an verò mortaliter pec-
cet, contra charitatem tantum, an etiam contra iusti-
tiam, vide apud citatos.

3. At si sine causa, se quis infamia notat; peccati
venialiter certum sit, quia aliqua hæc est prodigalitas.
Ita de Lug. tom. 1. de inf. d. 14. scilicet. 10. num. 156. Causæ au-
tem hæc reducuntur ad tres. Prima est amor humilitatis
discretæ, & prudentis. Secunda est necessitas vitandi sibi,
vel aliis tormenta, vel damna gravia. Tertia utilitas,
quæ acquiratur bonum aliquod notabile sibi, vel proxi-
mo: tunc enim charitatis motivum iustam reddit dif-
famationem.

4. Sunt tamen diligenter duo distinguenda: Potest
enim se quis infamare, vel propalando peccatum suum
verum, vel impingendo sibi peccatum falsum; Hoc dif-
filius est, illud sanè facilius.

5. Dices enim primò, ad evitanda tormenta gravia,
immo, & levia, posse quemlibet occultum suum, quod
commisit crimen manifestè proferre, etiamsi sit sibi
mors imminens secutura. Ita Less. Salon. Clavis Reg.
aliique apud Bonac. d. 2. de rest. q. 4. p. 10. num. 7. quibus
adde Tolet. aliisque citat. à de Lug. l. c. n. 174. contra Mol.
aliisque ibid. cit. Ratio est, quia quilibet potest cum
laude mori propter solus à se patratum morte dignum:
& ex alia parte obligatio conservandæ famæ non est
valde rigorosa, ut ex dictis patet.

6. Dico secundò: ad tormenta, damnâque gravia
vitanda posse quemlibet sibi falsum grave crimen im-
ponere, etiamsi mors sit sibi secutura: at non ad vitan-
da levia. Ita Barthol. S. Fausto, in specul. Conf. d. 21. quest.
6. n. 5. & 6. licet immemor sui dicti non posse sine mor-
tali, dicat ibid. disp. 1. quest. 24. num. 14. Ratio prioris
partis est, quia nemo tenetur cum tanto incommodo
vitam sibi conservare, ut alibi dictum est. Ratio poste-
rioris est, quia quilibet tenetur vitam custodire, quan-
do non magna difficultate potest: at nunc potest tor-
menta levia sustinere, idè enim levia sunt, quia susti-
neri à te possunt, secus essent gravia. In priore dicto sem-
per supponimus abesse periculum; cui infamator sui
providere non difficulter poterit per æquivocationem:
idèque abesse damnum tertij, quod si fortè incurret,
ut si idem infamet familiam, &c. providere etiam illi
damno poterit, se statim retractando, ac publicè faten-
do, tormentorum vi sibi crimen imposuisse. Verum,
debet adesse spes eiusmodi retractationem profuturam,
quæ regulariter non est, nunquam enim illi retractanti
credetur à iudicibus.

7. Vtrum ad salvandum Patrem, vel Amicum possit
quis sibi fingere crimen. falsum. Videntur laudati
Doctores,

Si alia via non datur relaxandi alterius famam, nisi
subdando instrumentum, & testes, & sumptus, nec suf-
ficiendo se retractare; etiam ad id obligari commu-
nitè infamator, docet verior sententia. Ita Turr.
Mol. aliique cum Diana ibid. ref. 29. liget Faber.
Iam extraordinaria media non obligari contendat.
Fama dicti tunc solum est admittenda, quando hæc me-
dia extraordinaria notabile maius damnum afferunt in-
famiæ, modo supra, §. 3. num. 2. dicto; nam ceterum
ad alia media non afferentia, obligatur infamans, ut ibi
vidimus. An aliquando obligetur ignotus infamator
se probet, si id sit necessarium ad reddendam proximi
famam: Dic communiter non obligari: Quia commu-
nitè relaxari potest proximi fama sine noticia personæ
quæ infamavit. Obligari tamen poterit in aliquibus ca-
sibus, quando aliter injustè infamati fama, relaxari ne-
cessaria, nec ulla ex prædictis adest pro te exculpatio. Vide
in pluribus Fagundes lib. 8. in Dec. cap. 13. a. num. 2.
4. Quando restituenda est fama, cuius infamia sive
propter temporis lapsum, sive propter aliud, dubitatur
an oblationi sit data, maximè cavendum est, ne dum
nomen oblitescere contendis, eius memoriam refices.
Tunc ergo sufficere infamatum laudare de contraria
virtute, idque cum ea dexteritate, ut audientes pruden-
ter iudicent deponere injustam infamam existimatio-
nem. Ita Caiet. & Rebell. quos citat, sequiturque Barth.
S. Faust. d. 21. q. 69.

V. An Detractor restituere teneatur famam, non solum
apud suos Auditores, certum est; sed etiam apud
eos, apud quos idem auditores detraxerunt.

1. Hæc tria mihi sunt certa, unum incertum. Cer-
tum est mihi primò, si crimen propalasti vi-
tiis gravibus, communiter reputatis ut probis, qui pru-
dentè à te credebantur aliis non revelaturos ea, quæ
te etiam injustè infamante accepissent, te non obliga-
ri, nisi ad restituendam famam coram his, non verò
coram aliis, quibus ipsi propalavere. Ita Villalob. apud
Dian. p. 3. r. 5. ref. 34. Ratio est, quia tunc per acci-
dens est respectus tui, ipsorum revelatio, & eorumdem
malitiæ imputanda.

2. Certum est secundò: Si idè his, vel etiam uni cri-
men proximi aperuisti, ut hi aliis patefacerent, te obli-
gari etiam coram aliis, quantum moraliter potes, fa-
mam proximi restituere. Ratio est, quia tunc ij fuerunt
instrumentum tuum, tu verò causa principalis.

3. Certum tertio mihi videtur, si advertis, auditores
tuos esse malos, & prævides facile coram aliis oblocu-
turos ea, quæ illis manifestas, te obligari etiam coram
aliis famam restituere. Ratio est, quia tunc videris esse
causa directæ eiusmodi oblocutionis, peccando non so-
lum contra Charitatem, sed etiam contra Iustitiam: si-
quidem ponis ignem detractationis in manu eius, quem
certò moraliter vides paratum, ad incendendam bo-
nam legem famæ alterius.

4. Iam verò incertum mihi est, an obliget restituere
famam coram illis aliis, quando eosdem auditores meos
ego non reputo probos, vel graves, sed nec reputo im-
probos, vel leves: ut item non reputo eos oblocutores,
sed nec reputo non oblocuturos. Id certè communiter in
praxi contingit; cum sapissimè à detractore non fiat ani-
madversio de bonitate, vel fidelitate suorum auditorum.

Doctores, de Lug. loco cit. num. 183. Less. l. c. n. 40. aliique ab his citati.

§. VII. De audiente detractorem.

1. **Q**ui primò audit, ut inducat, vel excite ad detrahendum (id, quod etiam solum interrogando fieri contingit) & secundò, qui audiendo, lætatur solum de detractone, ut infamia est proximi, licet non inducat, peccare mortaliter, nimis clarum est. Ita Navarr. Sor. Azor. aliique apud Bonac. de res. d. 3. q. 4. p. 11. à n. 1. illum quidem contra iustitiam, unde obligetur ad fœnæ restitutionem, hunc verò contra Charitatem, atque adeò sine eiusmodi obligatione. Peccat etiam contra Charitatem, qui faciliè potens impedire gravem detractorem non impedit: Charitas enim vult, ut damnum proximi avertamus, si faciliè possumus. Contra, qui, supposita detractone, sine ullo ipsius desiderio, lætatur non de ipsa infamia, sed de sola curiositate, vel nova cognitione factorum proximi, vel de eloquentia detractoris, valde probabile est, ex hoc præcisè, non peccare mortaliter. Ita iidem, & Dicast. l. 2. de inst. 1. 2. d. 12. p. 4. dub. 20. num. 345. Ratio est, quia tunc is non inducit, non desiderat, non infert aliquod damnum infamato, & ex illa parte solum lætatur de re, vel indifferenti, vel certe non prava, mortaliter. Semper intellige, modò excusetur ab impedienda detractone, de qua excusatione mox à n. 5. quia secus censeretur ad illam detractorem inducere.

2. Dices: Si mera curiosa cognitio factorum proximi non est mortalis: ergo non peccarem ego mortaliter, si animo rem nullatenus aperiendi, velim crimen occultum v. g. adulterium Clerici, observare, ut de illo conscius sim: quæ tamen consequentia non videtur concedenda, quia quilibet habet ius, ne sua occulta crimina ab illis sciantur, & ne ipse apud alios infamaretur.

Respondeo cum Fagundez, in 8. Decal. præc. lib. 8. c. 3. num. 6. concedendo, me tunc non peccare saltem mortaliter, modò dicta observatio non sit ex odio, vel alio pravo moraliter sine. Id autem concedo ex eo capite, quia paulò antè diximus propalare crimen proximi uni, vel alteri, qui prudenter indicatur non esse revelaturus aliis, probabiliter non esse mortale: quare nec erit mortale eiusmodi Clerici adulterium fieri novum mihi, aliis illud non manifestatur.

3. Quoniam autem dictum est, peccari saltem contra Charitatem ab eo, qui audiendo detractorem, eam non impedit, si potest, difficultas emergit & quidem timoratis conscientis valde molesta: Quandonam iudicandum sit impedire eum posse, atque adeò peccare, si non impedit? Solet enim per sæpe contingere, ut aliquis inveniat in convictu aliquorum, qui graviter de aliis detrahunt, sed quia, præ verecundia, vel simili causa, illos non impedit, semper dubitat, an faciliè possit impedire, & consequenter an peccet?

4. Si solus unus, vel alter æque taciturni, essent præfentes, inde is non peccaret, quia nec peccaret detrahens ex modò dictis. At casus noster est: quando coram pluribus exhibetur detractio.

Respondeo, in hoc casu communiter te non peccare, nisi ad summum venialiter, raro mortaliter. Mortaliter peccabis (& quidem solum contra Charitatem, nisi sis Superior, vel alius, cui incumbat ex iustitia famam detracti d. fendere) in eo tantum casu, quo nulla adest excusatio, ex mox dicendis. Venialiter dumtaxat peccabis, immò nec peccabis quidem interdum, quādo aliqua adest ex his excusationibus, quam iam subdò ex Soto, Navarr. Molin. Lessio, aliisque citatis à Bonac. de res. in par. d. 2. q. 4. p. ultim. & à Diana p. 2. tr. 17. resol. 24.

5. Prima est, quando detractio est levis.

6. Secunda, quando, licet sit gravis, sit tamen coram uno, vel altero prudenti, iuxta superius dicta.

7. Tertia, quando rationabiliter putas auditores fidem non habituros.

8. Quarta, quando advertis tuam resistentiam, seu

nonitionem non profuturam.

9. Quinta, quando non es moraliter certus oblationem in iustis, & de gratia crimine occulto oblationem.

10. Sexta, quando iudicatur detrahens habere causam detrahendi, puta, ut consilium petat, vel utiliter moneat, vel ut dolorem suum leniat, iuxta superius.

11. Septima, quando times verbera, vel contumeliam, vel graviter tuā intesest, te nec reputari defendendum.

12. Octava, quando ex rationabili verecundia pusillanimitate, non audes resistere, & ex alia parte infamia proximi non est ita gravis, ut prudenti iudicio metur sub mortali impediendi cum tanta tua infamia. Hæc sunt causæ excusantes.

13. Cum ergo potes resistere, vel dictis, mortali infamamem, vel factis: ostendendo signa tristitiae, dendo à loco, sermonem aliò transferendo, & tanquam garris hæc præstare, quādo ab his præstantibus prædictis excusationibus, favere tibi potest. Ex colligis, rarissime, quādo est tibi superior, qui requirit, raro, quādo est equalis, adest obligatio hæc facienda, quia raro aliqua ex his excusationibus intercurrit.

14. Porro, Quarta excusatio, quando, nimium timoris, tuam mortificationem minus profuturam, sic magis illustratur: est enim opus præteritum aliquando potius taceas, quam obstitas detrahenti: idque propriius bonum infamati, non raro enim melius est, si siles permitendo detractorem usque ad finem, quam illam abruptendo: si non abruptes, tamen auditores cum illa cognitione confusa narrati ex criminis, quod fortasse non erat tante gravitatis, quā tam parit cognitio illa incompleta, & fortasse ab aliquo circumstantia sub finem narranda alleviabit crimen. Itaque sæpe esse venire solet, ut quia tu resistis, mortificatione detractor à tua reprehensione ostensus peccatum crimen inculcet. Denique id, quod detrahens oblationem facilius aliquando reparari postea poterit, oblatione detractio, incommodius enim audiens poterit narrare nis falsitatem insinuare.

15. Quinta verò excusatio, quæ omnium est potissima, & maxime communis ad excusandam privatas potius audientes detractorem, sic illustratur à Bonac. l. 2. c. 1. Ex dictis colligitur, privatas personas sapienti exco-mortalis non obstando detractio: tum quia sæpe non est fructus, tum quia audiens non debet in dubio præsumere quentem malum, nisi habeat sufficientes coniecturas in contrarium, & cum ipse nescias, an delictum, quod ab illo narratur, sit publicum, vel occultum: & vitium iusto narrare non peccat non obstando narrationi, fieri enim potest, infæ narretur, & consequenter faciat iniuriam narrando obstando, ac si corripere de peccato, quod nescis esse peccatum. Hæc Bonacina. Sed quid, si dubitet de iustitia narrationis? Respondeo, neque posse corripere, quia in dubio quilibet est præsumendus bonus, ut dixi superius. Decal. cap. 3. §. 7. verbi. Detractio, quem locum citat recolere, multum enim facit ad hoc argumentum.

16. Octava denique excusatio, maxime pro timoratis, & scrupulosi, sic explicatius proponitur à de Lug. de iust. t. 1. d. 14. l. c. 8. n. 129. Quandonam prociatium tale sit, ac tantum, ut debeas propriam correctionem contemnere, pendet ex variis circumstantiis, & maxime gravitate damni, gravitate tui ruboris, &c. Quod in scrupulosi latius multo interpretandum communiter est, quod ipsi ex hac obligatione impediendi detractorem, longe gravius derivimentum subeunt, quam alij. Tum quia proprii scrupulosi nesciunt in praxi discernere casus, in quibus debet obligatio impedendi ab iis, in quibus non habent, & que adeo imponunt sibi gravissimum onus, nempe prociatium impedire, quoties conscientia scrupulosa arguit ad impediendum. Tum quia, etiam quando vera est talis obligatio pro aliis, ipsi tamen, cum scrupulosi existimant, & tam id facere ex scrupulo, & facilius despicuntur, & arguuntur.

magis ruborem & molestiam subire. Quare
injuriam tenentur sub mortali, ad consulendum famam
perire cum tanto suo incommodo, & ingloria. Hæc ille
respondet.

VIII. De laedente honorem alterius, ejusque restitutione.

Obligatio restitutionis honoris adeo est affinis
propter restitutionem famæ, ut hic merito fuerit
adducenda. Honor, qui ex S. Thoma 2. 2. q. 103. art. 1. ad
restitutionem quoddam excellentiæ alterius, quæ tribus
modis soler modis, & quidem ex genere suo, (nisi excusetur
per materiam, vel indeliberatio) mortaliter. Primum, per
contumeliam verbis, vel signis illatam, sive absenti, quod
vocatur convitiis, sive præfenti, quod vocatur imprope-
riis. Utrumque enim honorem alterius imminuit, icet
gravis per se patet, improprium. Et quidem si ex in-
tentione laedendi honorem, erit contumelia formalis, si
autem ex hac intentione, sed fiat tamen id, quod honorem
reus laedit, erit contumelia materialis, irrisio, illusio,
salsitatio, maledictio, quando laeditur honorem, parum
inter se differunt, & huc pertinent. Secundò laeditur ho-
nor per injuriam corporalem, ut percussio, baculo, im-
pingendo alapam, abscindendo aures, &c. tunc enim præ-
ter laesum corporis, laeditur & honor, cum per illa tra-
ctor quis ut latro, ut infamis, &c. Tertio laeditur item
honor fraudem vel inducendo illas ad stuprum,
adulterium, vel simile crimen.

Però de stupro, adulterio, & similibus diximus
factis in præcepto sexto sup. l. 7. De injuria corporali, qua-
ntum laedit corpus, diximus in præcepto quinto sup. l. 6.
De laesione per contumeliam sive verbis, sive factis plura
dicuntur in Opus de Confessione, lib. 2. c. 9. §. 1. & locis ibi.
Cicero ratione scilicet contumeliæ unico contextu, vel
in multis jactis, sunt unum peccatum, & quo modo dif-
ferant, si jactantur contra parentes, consanguineos, &c. &
alia non dissimilia. Unum igitur, aut alterum, quod ibi
pertractamus, hic subdamus.

1. Omnes injuriæ contra famam, sunt ejusdem spe-
ciei moralis, unde non differunt, quantum ex hoc capite,
distinguitur contra honorem.

2. Dixi quantum ex hoc capite, nam aliunde potest
adungi alia species culpe: Si enim prævides magnam
commotionem ad vindictam in eo, quem illudis, addes
peccatum scandalum: si irrides aliquem; quia actum
Christiane virtutis exercuit, peccas etiam contra Reli-

gionem: si illudas Patrem, vel Deum, eris etiam impius, &
blasphemus: si contumeliam facis occidendo, mutilan-
do, virginem deflorando, consanguineam prostituendo,
eris ultra contumeliam, peccatum homicidii, stupri, in-
cestus, &c.

3. Quoniam verò certum est, deberi omnino resti-
tutionem honoris ablatis, seu (ne fiat calumnia in modo
loquendi) deberi satisfactionem illi, cujus honor per in-
juriam laesus est: inquiri solet, qua ratione is restitu-
endus sit, præcisequendo à dandis temporalibus, quæ fortè
ex contumelia directe, & per se subsecuta sunt, Hæc
enim in bonis similibus temporalibus, esse restituenda,
nullus dubitat.

Respondet, cum hæc restitutio non sit nisi satisfactio
quoddamquam debet recipere laesus, illa satis erit, &
requiritur ex Less. Bon. loco mox cit. & passim, quæ se-
cundum gravitatem injuriæ, dignitatem personæ satisfac-
cientis, consuetudinem Patriæ, & alias circumstantias
occurrentes judicatur à prudenti sufficere. Aliquando (ut
in contumeliis non magni momenti, & in contortis à
Superiore) sufficit amica salutatio, vel loci honorifici
concessio: aliquando necessaria erit invitatio ad men-
sam, aliquando laudatio apud eos, coram quibus laesus
fuit honor, &c.

6. Potissima, & sufficiens, saltem ante sententiam lu-
dicis, etiam pro gravissimis offensis, humilis petitio ve-
niæ, privata, vel publica juxta condiciones privaræ, vel
publicæ culpæ, nec necessariò addenda est genuflexio,
quia hæc nimis excedens satisfactio est.

7. Mera familiaritas, seu familiaris consuetudo cum eo,
cum quo familiariter agere solebas, nisi addantur alia ar-
dioris familiaritatis signa, non sufficit ad satisfaciendum
honoris laeso: quia communis illa, & consueta familiari-
tas exhibetur à laeso, ob vitandum scandalum, ob decli-
nandas majores inimicitias, ob consuetum modum vi-
vendi, non verò ad injuriam resarciendam.

8. Denique Superiorem, & Virum nobilem non obli-
go ad petendam dictam veniam ab inferiore vel plebeio,
quia poterit alia æqualis satisfactio, per alia signa æqui-
valentia his dari: quam æqualem satisfactionem non
semper possunt pares in se, vel inferior respectu Super-
ioris; nam propterea pro his veniæ petitio interdum
merito superaddenda est. Aliqua alia minutiora lege
apud Less. lib. 2. c. 11. dub. 37. Bonac. de rest. in part. d. 2. q. 5.
& alios.

FINIS LIBRI NONI.

In laus Deo, Beatissimæ Virginis, ac Beato Aloysio.

LIBER DECIMUS.

IN DECALOGVM.

Non concupisces Vxorem Proximi tui.

& Non concupisces Rem Proximi tui.

CAPUT PRIMUM.

Transmittuntur quadam scitu necessaria de cogita-
tionibus, & imaginationibus objecti mali.

PERA præteritum hoc initio est, talem cognitionem
nem afferre operationum intellectus, voluntatis,

(quæ etiam appellatur appetitus rationalis) Potentiæ
imaginativæ, (quæ item vocatur phantasia,) & appetitus
sensitivi. Has duas posteriores potentias communes ha-
bemus cum brutis: illæ priores propriæ sunt hominis,
ut animal rationale est.

Jam verò circa copulam turpem (ut hoc frequentiori
exemplo utar) quatuor hominis prædictæ potentiæ ver-
tari possunt hoc modo.

2. Primò,